

Kritiskt läge?

En diskursanalys om EU:s förordning om kritiska råmaterial och samers möjligheter till konsultation

Andrea Gyllemo

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Program: Samhällsutveckling – landsbygd
Uppsala 2024

Kritiskt läge? En diskursanalys om EU:s förordning om kritiska råmaterial och samers möjligheter till konsultation

Critical times? A discourse analysis on the EU regulation Critical Raw Materials Act and sami peoples' capacities to consultation

Andrea Gyllemo

Handledare:	Patrik Oskarsson, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land
Examinator:	Linus Rosén, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land
Bitr. examinator:	Malin Beckman, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land
Omfattning:	15 hp
Nivå och fördjupning:	Grundnivå, G2E
Kurstitel:	Självständigt arbete i landsbygdsutveckling
Kurskod:	EX0888
Program/utbildning:	Samhällsutveckling - landsbygd
Kursansvarig inst.:	Institutionen för stad och land
Utgivningsort:	Uppsala
Utgivningsår:	2024
Upphovsrätt:	Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.
Elektronisk publicering:	https://stud.epsilon.slu.se (om publicering ej medges, radera rad)
Nyckelord:	Råmaterial, diskurs, urfolk, samer, WPR, problemrepresentation, konsultation

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landsbygdsutveckling

Sammanfattning

Syftet med denna studie var att undersöka hur samers möjligheter till konsultation påverkas av EU-förordningen Akten om kritiska råvaror (CRMA) som antogs i april 2024. Aktens syfte är att trygga försörjningen av kritiska och strategiska råvaror. För att svara på studiens syfte används frågeställningen; Hur påverkar CRMA möjligheterna till konsultation för samer i Sverige? För att svara på syftet användes diskursanalys, mer specifikt det poststrukturalistiska ramverket "What's the problem represented to be?" (WPR). Ramverket användes för att undersöka vilka problemrepresentationer som kritiska och strategiska råmaterial ses som lösning på. De implicita problemrepresentationerna innefattade bland annat brist på teknologier, råvaror och EU:s ekonomiska tillväxt. Problemrepresentationerna platsar inom diskursen om kritikalitet och tydliggör hur den ekologiska moderniseringen ligger till grund för CRMA och legitimerar ökad naturresursutvinning. CRMA genererar både diskursiva, subjektiverande och levda effekter på samers möjligheter till konsultation.

Nyckelord: råmaterial, diskurs, gruvnäring, samer, WPR, problemrepresentation, konsultation

Abstract

The purpose of this study was to investigate how the newly adopted EU regulation the Critical Raw Materials Act (CRMA) affect the Sami peoples' possibilities to consultation. The aim of the act is to secure EU:s supply of critical and strategic raw materials. To answer the purpose of the study the following sub-question was used; How does CRMA affect Sami peoples' capacities to consultation in Sweden? To answer the purpose discourse analysis was used, more specifically the post-structuralist framework "What's the problem represented to be" (WPR). This was used to investigate which problem representations that critical and strategic raw materials is seen as a solution to. The implicit problem representations included e.g. lack of technologies, raw materials and the economic growth of the EU. The problem representations fit within the criticality discourse and illustrates how the notion of ecological modernization is the foundation of CRMA and legitimize increased extraction of natural resources. CRMA generates both discursive, subjectification and lived effects on the Sami peoples' possibilities to consultation.

Keywords: raw materials, discourse, mining, Sami, WPR, problem representation, consultation

Innehållsförteckning

Förkortningar	6
1. Inledning	7
1.1 Syfte och frågeställning	8
2. Bakgrund	9
2.1 Samer och gruvnäring	9
2.2 Gruvnäring, strategiska och kritiska råmaterial i Sverige	10
3. Teoretiska utgångspunkter	13
3.1 Diskursanalys som teori	13
3.2 What's the problem represented to be?	14
3.3 Ekologisk modernisering	14
3.4 Diskursen om kritiska naturresurser	15
3.5 Konsultation och samråd	16
4. Metod	19
4.1 Etik	19
4.2 Reliabilitet och validitet	20
4.3 Diskursanalys som metod	21
4.4 Genomförande	22
5. Empiriskt material och Analys	23
5.1 Material	23
5.1.1 Akten om kritiska råvaror	23
5.1.2 EU:s metodologi för kritiska och strategiska råmaterial	24
5.2 Analys	25
5.2.1 Strategiska och kritiska råmaterials problemrepresentationer	25
5.2.2 Problemrepresentationers tystnader	30
5.2.3 Problemrepresentationers effekter på samers rättigheter till konsultation ...	32
5.3 Vidare forskning	35
6. Slutsats	36
Referenser	37
Tack 45	
Bilaga 1	46

Bilaga 2	51
Bilaga 3	52

Förkortningar

KR	Kritiska Råmaterial
CRMA	Akten om Kritiska Råmaterial
EK	Europeiska Kommissionen
EP	Europeiska Parlamentet
EU	Europeiska Union
FPIC	Fritt Informerat Förhandssamtycke
GDO	Grön och Digital omställning
FFRT	Flyg-, Rymd-, och Försvarstillämpningar
RMI	EU:s Råmaterialsinitiativ
SKR	Strategiska och Kritiska Råmaterial
SR	Strategiska Råmaterial
SGU	Statens Geologiska Undersökning

1. Inledning

Idag anser Europeiska unionen (EU) att kritiska råmaterial (KR) är oundgängliga för EU:s framtida politiska mål och strategier inom miljö, digitalisering, energiförsörjning och försvar (European Commission et al., 2023b). Ett politiskt mål där kritiska råmaterial (KR) spelar en nyckelroll är den gröna given, ett EU-program med målet att bli klimatneutrala till år 2050 ((EU)COM2019/640). Detta ska framförallt ske genom att minimera koldioxidutsläpp i bland annat energi- och transportsektorn (ibid.). Kritiska råmaterial, och därav gruvnäringen, anses således vitala för den gröna omställningen. Konsumtionen utav kritiskt råmaterial beräknas öka exponentiellt, däribland efterfrågan på litium. Litium används för att lagra förnybar energi som förväntas vara 21 gånger högre 2050 än 2020 (ibid.) i takt med att fossila bränslen fasas ut. Likt kol, gas och olja är även råmaterialen som krävs för ren energi ändliga naturresurser (Xiong et al., 2023).

Den gröna omställningen ska, enligt den gröna given, vara solidarisk, rättvis och ingen person eller plats ska bli bortprioriterad (ibid., European Commission, u.å). Gruvnäring är ett omdebatterat ämne och framställs både som en lösning och ett hot mot en hållbar utveckling. De olika synerna på gruvor rotar sig bland annat i motstridiga natursyner, vem som gagnas av utvinning och vad som tillskrivs värde (Berg, 2024). Kritiker menar att gruvnäringen är allt annat än solidarisk och rättvis och istället ofta kantas av brott mot mänskliga rättigheter (Paré & Chong, 2017).

Urfolks sociokultur påverkas särskilt av markexploateringsindustrier (Meadows, Annandale & Ota, 2019). Internationella och nationella urfolksrättigheter ställer därför krav på att urfolk bland annat ska konsulteras och samrådas vid markexploateringar som påverkar det lokala urfolket. Syftet med konsultationer är att inkludera urfolk i processer som de tidigare stängts ute ifrån och tillgodose urfolks rättigheter till självbestämmande (Townsend & Townsend, 2020). Fritt, Informerat förhandssamtycke (internationellt kallat FPIC) är en princip som möjliggör urfolks medverkan i implementering, övervakning och utvärdering av projekt, som gruvetableringar (FAO, 2021). Inom svensk lag beskriver hur och när konsultationer ska genomföras med samer, som är EU:s enda ursprungsfolk (Tervo, Laukkanen & Kuosmanen, 2022). Amnesty International Ltd (2024) har kritiserat Sverige för att inte säkerhetsställa samers rättigheter genom bland annat att inte applicera FPIC principen på nuvarande lag. Sverige har inte heller ratificerat

Internationella Arbetsorganisationens konvention om ursprungsfolk och stamfolk (Allard, 2018).

För att möta den framtida efterfrågan på KR och för att kunna leva upp till politiska mål skapades EU:s nya förordning om kritiska råmaterial (CRMA), som antogs i april 2024 ((EU)2024/1252). Lagen främjar produktionsökning, cirkularitet och utveckling av resurseffektivitet. Vidare introduceras en ny kategorisering av råmaterial, strategiska råmaterial, som anses vara mer kritiska än de kritiska råmaterialen. Akten har dock fått kritik från bland annat människorättsorganisationer för att otillräckliga sociala skyddsåtgärder, då akten bland annat inte garanterar ursprungsbefolkningars rättigheter (EEB, 2023). Detta går inte i linje med den gröna givens löfte om en rättvis omställning. En produktionsökning av KR kommer troligtvis betyda fler gruvor och därmed fler tillståndprocesser. I Sverige har det samiska folket rättigheter till konsultationer vid markexploatering i Sápmi. Dock har Sverige tidigare fått internationell kritik för att inte uppfylla dessa rättigheter. Därför vill jag i den här uppsatsen undersöka vilka effekter CRMA kan komma att ha vid framtida konsultationer mellan gruv- och rennäringen i Sverige.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur behovet av kritiska och strategiska råmaterial via EU-förordningen Critical Raw Materials Act som godkändes år 2024, påverkar ursprungsbefolkningars möjligheter till konsultation. Kritiska och strategiska råmaterial är mineraler och metaller som ses som vitala för ”gröna” industrier och militära ändamål. För att uppnå syftet har jag utgått från följande frågeställning:

1. Hur påverkar CRMA möjligheterna till konsultation för samer i Sverige?

För att svara på frågeställningen ställer jag CRMA mot mina teoretiska utgångspunkter. Med hjälp av ramverket ”What’s the problem represented to be?” (WPR) jämför jag de effekter som CRMA kan komma att ha på samers existerande möjligheter till konsultation inom svensk lag och praktik.

2. Bakgrund

2.1 Samer och gruvnäring

I takt med EU:s gröna giv från 2019 och målet om ett klimatneutralt EU år 2050 ökar efterfrågan på ren energi och därmed kritiska råmaterial. Detta har lett till en ökning av naturresursutvinning i samiska områden, eftersom de är rika på de efterfrågade mineralerna. Sverige anses legitimera industrier som reproducerar koloniala diskurser och praktiken av ett fortsatt frångående av traditionell renbetesmark genom vårt åtagande av den internationella klimatförändringsagendan, där ibland den gröna given (Normann, 2020). Bland annat säger energi- och näringsminister Ebba Busch i ett uttalande: “[...] *Det är viktigt att komma ihåg att omställningen kommer hela samhället till gagn, inklusive rennäringen [...]*” (Sameradion, 2023, min redigering inom parantes). Lars-Marcus Kuhmunen, renskötare i Gabna Sameby, säger i en intervju att “*Det verkar vara en sån politik som drivs nu, att det som finns inom Sveriges gränser det ska tas upp ur marken*” (Sameradion, 2023b, 01:46).

Relationen mellan Sápmi och Sverige är komplicerad och präglad av bland annat markanvändningskonflikter. De samiska markerna utgör 55% av Sveriges yta (se karta i nästa avsnitt) och är rika på naturresurser, bland annat i form av skog och åtråvärda mineraler samt metaller. Dessa resurser utgör mittpunkten av en av Sveriges största industrier, gruvnäringen. Deras mål stämmer sällan överens med rennäringen, som är en av de mest vitala aspekterna av samisk kultur och försörjning (KÄLLA). Rennäringen, klassat som riksintresse (Klöcker Larsen et al., 2024), är baserad på en nomadisk livsstil där renarna betar fria över både privata och statliga marker (Allard & Curran, 2021) som ofta rymmer de resurser som gruvnäringen är intresserad av. Mellan 2010 och 2017 fördubblades arean avsedd för gruvdrift inom Sápmi (Raitio, Allard & Lawrence, 2020). I slutet av 2022 fanns det totalt 12 gruvor i drift i Sverige, varav nio är placerade inom Sápmi. Det är inte bara markexploateringen för själva gruvan som påverkar. Tillhörande infrastruktur, som transport, järnvägar och dammar påverkar också rennäringen (ibid.) Gruvnäringens nyttjande av samisk mark är alltså stor.

Det är inte bara gruvnäringen och skogsbruket som nyttjar samisk mark, utan även vindkraft och vattenkraft (Österlin & Raitio, 2020). Detta innebär ett kumulativt

tryck på samer, deras mark och deras försörjning. Åsa Larsson Blind, vice ordförande i Samerådet säger i podden Systemskiftet (2022) att samerna tvingas inte bara hantera sin egen klimatkris, utan även alla andras. Avsaknaden av helhetsbedömningar av de kumulativa trycken visar Raitio, Allard och Lawrence (2020) bidrar till ett underminerat erkännande av de samiska rättigheterna. Det kumulativa trycket gör även att renskötande samer får betydligt svårare att hitta alternativa renbetesmarker (ibid., Klöcker Larsen et al., 2023), vilket är vitalt för renens välmående (Sametinget 2014). I Gabna sameby hotar en gruvetablering byns enda kvarvarande flyttled (Sameradion, 2023). Företrädare för Svenska Samernas riksförbund (SSR) menar att rennäringen riskerar att utrotas av framtida industrietableringar (ibid.) och Sametinget har efterfrågat ett moratorium för samtlig exploatering i Sápmi (Sametinget, 2014).

2.2 Gruvning, strategiska och kritiska råmaterial i Sverige

Den svenska statens inställning till gruvor är positiv och man anser att potentialen för europeisk försörjning av kritiska råmaterial (KR) är stor (Regeringen, 2024). I regeringens klimathandlingsplan kan man läsa följande:

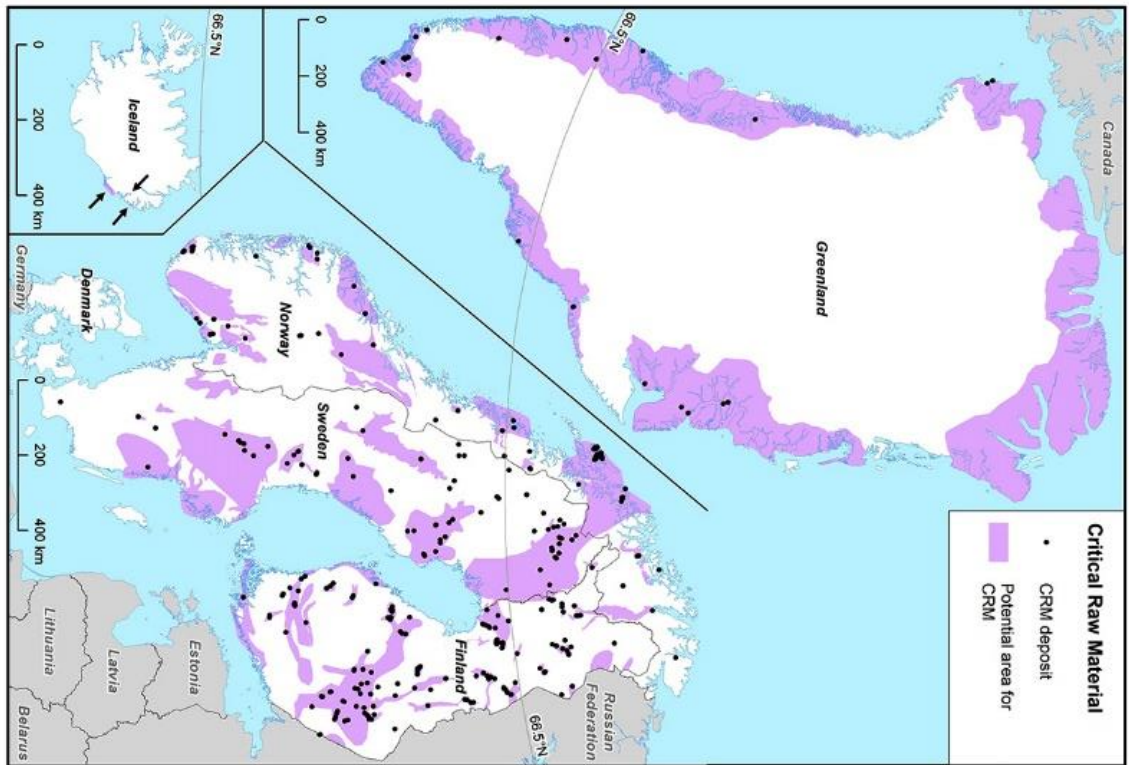
Gruvningen är avgörande både för Sverige och för EU:s konkurrenskraft och förmåga att ställa om och producera varor i tider av kris eller krig. Sverige har en möjlighet att minska EU:s beroende av tredjeland samtidigt som vi i högre grad kan bidra med etiskt, miljömässigt och arbetsrättsligt hållbara råvaror till den digitala och gröna klimatomställningen (Skr. 2023/24:59 s.78).

Detta ställs som ett argument för effektivare prövningsprocesser gällande gruvor, där effektivare tenderar att betyda framförallt snabbare. Effektivare prövningsprocesser är ett tydligt fokus för Sveriges nya mineralstrategin som ska presenteras senare under 2024 (Regeringen, 2024). I denna strategi anses gruvor som absolut nödvändig för den gröna omställningen (ibid.). Vidare hävdar regeringen att den svenska gruvnäringen är den mest klimatvänliga i hela världen. Sverige välkomnar utländska företag inom gruvnäringen eftersom sökandet efter råmaterial, även kallat prospektering, är en dyr verksamhet som svenska företag inte alltid har kapital till (ibid.). Oavsett var företaget är grundat regleras företagen på samma sätt enligt svenska lagar och regelverk (ibid.). Regeringen har även höjt budgeten för Sveriges Geologiska Undersökning (SGU) med 155 miljoner kronor som ska användas till kartläggning och utvinning, varav 30 är ska främja hållbarhet (SGU, 2023a).

Hur kritiskt ett visst råmaterial ses bedöms utifrån tre aspekter: ekonomisk betydelse för nyckelsektorer i den europeiska ekonomin, hög utbudsrisk i relation till importberoenden och brist på möjliga substitut (CRM Alliance, n.d). Utifrån

detta har Europeiska unionen klassificerat 34 mineraler och metaller som kritiska (ibid.). Akten om kritiskt råmaterial (CRMA) är en förordning, vilket innebär att lagen som helhet är bindande och tillämpas direkt i samtliga medlemsländer (Europeiska Unionens Publikationsbyrå, 2021). Om nationell lagstiftning och förordningen motsäger varandra måste nationell lag ändras. Förordningen skrivs inte in i den nationella lagstiftningen men gäller alltid före nationell lagstiftning (Riksdagen, 2023).

Enligt SGU (2023b) finns det KR av betydande mängd i Sverige. Bland dessa innefattas antimon, kobolt, PGM, vismut, volfram, flusspat, fosfatmineral, grafit och REE varav de fyra sista förekommer i större utsträckning. Det finns det ytterligare potential för samtliga KR (KR klassade år 2020, vilket skiljer sig något från EU:s rapport 2023) (Eilu et al., 2021). Organisationen hävdar att nya gruvetableringar inom Norden är absolut nödvändigt för att möta framtidens efterfrågan på Kritiska råmaterial (KR). KR som är nödvändiga för elektrifieringen anses vara av störst betydelse (ibid.). Strategiska råmaterial (SR) anses vara av högre prioritet än KR (SGU, 2023b) och har bedömts ha störst strategisk betydelse, högsta framtida efterfrågetillväxt och mest problematisk produktionsökning.

Fyndigheter och potentiella områden för exploatering av kritiska råmaterial i Norden, Eilu et. Al (2021b). Karta över samebyar, Sunesson (2022)

3. Teoretiska utgångspunkter

Policyer formar hur vi ser på naturresurser och hur kritiskt något är, samt vilket värde de tillskrivs. Dessa värden skapar, som vi sett i bakgrunden, intressekonflikter och maktförhållanden mellan aktörer. Utan tillräcklig förståelse och legalt skydd riskerar redan marginaliserade grupper utsättas för ytterligare diskriminering. Därför syftar denna studie till att undersöka hur problemrepresentationer, som ser kritiska och strategiska råmaterial som lösning, och maktförhållanden reproducerar varandra med resultatet att konsultationer för urfolksgrupper åsidosätts. Kritisk diskursanalys har valts för att uppnå syftet. I följande avsnitt följer beskrivningar av diskursanalys som teori och Carol Bacchi's ramverk "What's the problem represented to be?" (WPR). För att kunna ställa EU:s metodologi av kritiska och strategiska råmaterial (SKR) mot alternativa metodologier till kritikalitet använder jag mig av diskursen om kritikalitet. Med kritikalitet menas huruvida något anses vara kritiskt, alltså som i ett absolut nödvändigt läge. Jag valde att benämna konceptet som kritikalitet för att det inte ska förväxlas med kritisk diskursanalys.

3.1 Diskursanalys som teori

Jorgensen och Phillips (2002) definierar diskurs som "ett specifikt sätt att tala om och förstå världen (eller en aspekt av världen)" (s.1, min översättning). Enligt Borgström och Boreus (2012) grundas diskurser i sociala praktiker. Detta kan innefatta både språkanvändning och till exempel hur någon rör sig när de talar eller vilken plats de sitter på. Med andra ord, utifrån ett diskursivt perspektiv, formar språket verkligheten och vår förståelse av den. Diskursanalys studerar språket kring ett visst samhällsfenomen. Författarna beskriver olika ansatser till diskursanalys varav det poststrukturalistiska perspektivet med ett arkeologiskt och genealogiskt angreppssätt kommer användas i denna uppsats. Perspektivet är förknippat med Michel Foucault och belyser vilka praktiker och kunskaper som formar epistem (skriven och uttalad kunskap) och regelsystem. Vidare används denna ansats för att synliggöra uppkomsten av problematisering för ett visst samhällsfenomen. Enligt Foucault kontrolleras människor av utestängningsmekanismer, som är en del av diskursens konstruktion. Mekanismerna drivs av kunskap, som i sin tur styr möjligheten att tala om ett visst fenomen (ibid.). Att använda denna teori på begrepp

som kritikalitet kan förklara genom vilka praktiker fenomenet uppkommit, institutionaliseras och tillåts tänka kring.

3.2 What's the problem represented to be?

What's the problem represented to be? (WPR) är en diskursanalytisk, poststrukturalistisk teori och analysmetod utvecklad av Carol Bacchi (Bacchi, 2009). WPR är både en teori och metod för att analysera policy och utmanar policy som styrningsmetod. Syftet är att undersöka problemframställningar, grunderna till dessa och hur effekterna av framställningar producerar och påverkar maktrelationer (ibid.). Hon beskriver hur hon anser att uppfattningen av ett fenomen influerar lösningen på det. Vad som anses vara problemet uttrycks ofta i politiska texter och "diagnosen" på problemet menar Bacchi utgör problemrepresentationen eller framställningen. Ansatsen är speciellt utformad för policy-analys, som t.ex. lagtexter (ibid.).

Unikt för WPR-analys är att den ser närmre på hur en specifik policy presenterar ett visst problem och menar att det är policyn som skapar problemen, snarare än tvärtom (ibid.). En vital del av hur policyskapande sker är hur de implicita problemrepresentationerna formar problemen som presenteras i policyn till en viss sorts problem. Vidare menar Bacchi att det, i mitt fall, är EC och EP som skapat den policy jag ska analysera innebär det att dessa institutioner har aktivt skapat det så kallade problemet. Denna process är dock något som är nödvändigt för policyskapande och behöver inte resultera i en manipulerande policy. Problemet definieras alltså utav de som skapar policyn, och därför är det viktigt att problemet framställs tydligt samt granskas noggrant. Eftersom policyn är lösningen på problemet måste problemet matcha lösningen (policyn) (ibid.). Förståelsen för problemet faciliterar förståelse för lösningen och dess framställning genom politiska avvägningar och diskussioner.

3.3 Ekologisk modernisering

Miljöpolicy och diskurs inom den industriella världen präglas idag av idén om ekologisk modernisering, som är en teori som utvecklades under 1980-talet (Hajer, 1995). Teorin bygger på ett vinn-vinn perspektiv om att ekonomisk tillväxt är förenlig med ekologisk hållbarhet (Berger et al., 2010). Vidare menar teorin att miljöreformer främst drivs av industrialisering och kapitalism. Ett av teorins främsta argument är att långsiktig hållbarhet utan större samhällsförändringar är möjligt genom moderna samhällens tekniska förmåga. Klimatkrisen internaliseras i den kapitalistiska marknaden genom att företag kan kapitalisera på den (Hajer, 1995). Inom denna teori ses den ekonomiska tillväxten som ett resultat av teknisk

utveckling, som i sin tur är ett resultat av miljöpolicy (Berger et al., 2010). Eftersom policyn ses som katalysatorn i denna kedja, är politiska institutioner som EU, som skapar policyer, vitala (ibid.). Av detta följer att miljöpolicyerna behöver integreras i andra policyområden, till exempel energi, för att främja den tekniska utvecklingen.

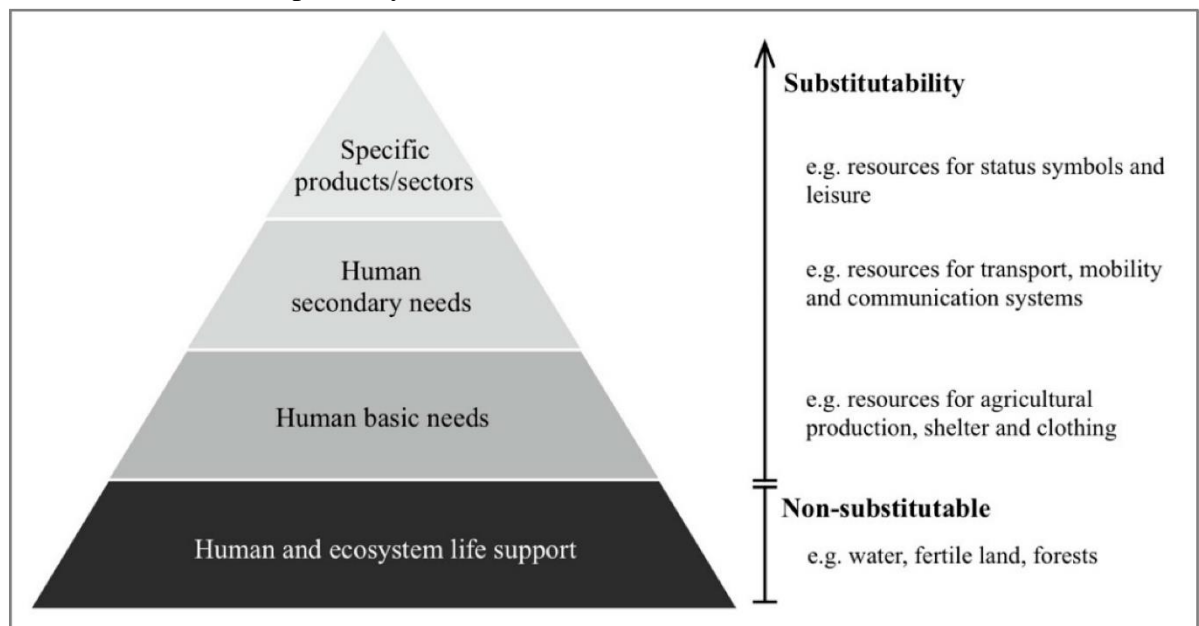
Den ekologiska moderniseringen har kritiserats för bland annat vara grön kapitalism då kritiker anser att industrialisering och ekonomisk tillväxt rättfärdigas genom den ekologiska moderniseringen och tystar andra sätt att se på hållbarhet. Även dess teknocentriska syn och trenden att mäta miljö i ekonomiskt värde ifrågasätts (ibid.). Kulturella och sociala aspekter är inte en del av teorin, eftersom dessa idag inte innehar ett ekonomiskt värde (ibid.). Jevons Paradox, från William Stanley Jevons, har använts för att ifrågasätta teorins teknocentriska syn. Förespråkare för moderniseringen hävdar att teknologisk utveckling leder till sjunkande resurs- och energikonsumtion (Carolan, 2004). Jevons menar att ökad resurseffektivitet (till följd av teknologisk utveckling) leder till ökad resurskonsumtion (Polimeni & Polimeni, 2006). Alltså, om teknologin tillåter effektivare resursutvinning blir elen billigare, vilket resulterar i ökad energianvändning som kräver ökad resursutvinning.

3.4 Diskursen om kritiska naturresurser

Idag domineras idén om kritikalitet av kategoriseringar enligt Schellens och Gisladottir (2018). Något kan vara kritiskt för mänskligheten, men också ett land, en region, en organisation eller en industriell sektor. En resurs' efterfrågan produceras av en stark önskan för en viss produkt, snarare än själva resursen. Författarna säger även att kritiska utvärderingsmetodologier av resurser, som används i policyer och andra styrningsdokument för beslutsfattande och som en del av den politiska processen, är kontextuell och svarar mot vem resursen är kritisk för. Därav kan kritikaliteten förändras, till följd av till exempel klimat- eller geopolitiska förändringar eller teknisk utveckling. Därav kan kritiska resurser ta större utrymme än icke-kritiska resurser i policy. Ett exempel på detta är hur mineraler och metaller anses kritiska för länder som är beroende av import för dessa.

Av stycket ovan följer att kriterierna för kritikalitet inte är absoluta och det finns inte heller en bestämd metodologi för samtliga resurser. Emellertid har Mancini, Benini och Sala (2016) presenterat ett antal olika dimensioner som kan ingå i en metodologi. Dessa är miljömässiga, ekonomiska och socio-politiska dimensioner och beräknar värden på till exempel återvinningsmöjligheter, tryck på ekosystem, importberoende, resurskonflikter samt brott mot mänskliga rättigheter. Schellens och Gisladottir (2018) menar att det nuvarande normativa utvärderingssystemet behöver ändras, och att kritikalitet istället bör baseras på mänskliga behov,

illustrerat i figuren nedan. En sådan metodologi hade, utöver den ekonomiska dimensionen, baserats på ekosystems stödfunktioner och socio-kulturella värden.

Prioritering av naturresursbehov, Mancini, Benini och Sala, 2016b.

3.5 Konsultation och samråd

En konsultation eller ett samråd är en process som drivs av viss organisation, till exempel en statlig myndighet eller ett företag. Konceptet används för att förstå relationer mellan organisationen och aktörer, som kan bestå av till exempel kunder, medborgare eller lokala samhällen (Kuajala et al., 2022). Konsultationer och samråd höjer effektiviteten samt legitimiteten i organisationers problemlösningar. En rättvis och välstyrd konsultations- eller samrådsprocess som gagnas av aktörers medverkan har större chans att höja ett besluts kvalitet och varaktighet (Reed, 2008).

Konsultationer anses vara extra viktig för marginaliserade grupper, som samer och andra urfolk. Konsultation med urfolk görs med syftet att parterna ska i god tro nå gemensam förståelse och konsensus (Allard, 2018). Det finns dock ännu inga universella principer för konsultation, utan formen och innehållet tenderar att variera mellan och även inom länder (ibid.). Konsultation anses vara grunden till Internationella Arbetsorganisationens konvention om ursprungsfolk och stamfolk (ILO 169) (Swepston, 2020). Konventionen är den enda internationella juridiskt bindande fördraget gällande urfolks rättigheter och antogs 1989 (Larsen & Gilbert, 2020). I Sverige finns det nationell lag gällande konsultationer och dess innehåll, vilket kommer diskuteras senare i texten.

FN:s urfolksdeklaration (UNDRIP) antogs 2007 (Nichols, 2020) och röstades fram av 144 medlemsländer, varav ett var Sverige (Mörkenstam, 2019). UNDRIP är en deklARATION och är därför inte juridiskt bindande men håller länder moraliskt

och politiskt ansvariga (ibid.). Regeringskansliet (2018) anser deklARATIONER vara en politisk förpliktelse. I artikel 32 av deklARATIONEN fastställs principen om Free, Prior and Informed Consent (FPIC), vilket innebär rätten till fritt informerat förhandssamtycke (United Nations, 2007). FPIC anses vara viktig för urfolks rättigheter i konsultationer gällande bland annat naturresursexploatering och utav särskild vikt i frågor om mineralutvinning (ibid.). Principen avser höja kraven på privata och offentliga aktörers praktiker för socialt ansvar. Konceptet, med rötter i autonomi och självbestämmande, drevs av den globala urfolksrörelsen (Owen & Kemp, 2014). Det bygger på fyra pelare som ska stärka urfolks makt att påverka projekt inom deras territorier:

1. Samtycket måste ges frivilligt utan någon form av manipulation eller skrämselteknik. Processen ska styras av gruppen man söker samtycke ifrån och står utanför externa påtryckningar gällande t.ex. tidslinjer eller andra förväntningar.
2. Samtycket söks i god tid innan tillstånd eller påbörjat projekt. Urfolk har rätt till information innan de har eller håller på att fattas.
3. Informationen om eventuella projektet ska vara fullständig, tydlig och på ett relevant språk.
4. Beslutet ska fattas kollektivt av urfolket. (George, Kuiken & Delbourne, 2019)

FPIC var tidigare en del av CRMA men togs bort under hösten 2023, vilket flertalet människorättsorganisationer har kritiserat (EEB, 2023). Enligt Sophie Rauzer, rådgivare till Vänstergruppen i Europaparlamentet, var det de svenska tidöpartierna som röstade mot FPICs inkludering (Karlsson, Olevik och Fröberg, 2023). Bland annat menar Ebba Busch att inkluderingen av FPIC i CRMA hade lett till att ansvaret för att principen följs läggs på gruvbolag, istället för staten (ibid.).

I Sverige finns det en nationell lag för konsultationer och samråd bör bedrivas. Lagen om konsultation i frågor som rör det samiska folket antogs så sent som 2022 och uppdaterades med ytterligare bestämmelser under 2024 (SFS 2022:69). Lagens syfte är att genom principerna för konsultation i lagen ska det samiska folkets inflytande över deras angelägenheter främjas och betyder i praktiken att man har rätt till konsultation vid till exempel gruvutredningar som anses vara av särskild betydelse för samerna (ibid.). Konsultationsskyldigheten gäller regeringen, statliga förvaltningsmyndigheter, regioner och kommuner, med undantag för Sametinget och Sameskolstyrelsen (ibid.). Enligt lagen ska samiska företrädare konsulteras, vilka inkluderar Sametinget, Samebyar och samiska organisationer. FN har dock kritiserat lagen och Sverige, då lagen kommer leda till ökade antal konsultationer som samebyar och Sametinget idag inte har resurser för (Sameradion, 2024).

I svensk kontext är konsultation och samråd två olika saker. Skillnaden mellan konsultation och samråd är att konsultation gäller vid specifika ärenden. Vid samråd kan det vara en generell fråga som är relevant för samerna som kommit upp (Sametingets kansli, 2024). Regeringen anser att samråd inte är tillräckliga för samiskt inflytande och att konsultation är ett mer effektivt sätt att tillgodose

inflytandet (2021/22:KU4). Konsultationslagen ger konkreta krav på utformandet och innehållet, vilket samråd inte gör. Samrådsskyldigheten gäller oberoende av konsultationslagen (ibid.).

4. Metod

I följande avsnitt kommer jag gå igenom metod delens olika delar. Dessa innefattar hur jag samlat in data, etiska principer, reliabilitet och validitet, analysmetod, genomförande. För att svara på min frågeställning använder jag mig av tre olika lagtexter, EU:s förordning om kritiskt råmaterial (CRMA), lagen om konsultation med samer och lagen om minoriteter och minoritetsspråk. Denna uppsats bygger på en policyanalys av den förstnämnda. Texten är ett lagligt dokument och riktar sig till medlemsstater, EU:s institutioner och aktörer knutna till gruvnäringen. Dokumentet är producerat av EK, som representerar EUs allmänna intressen, Europeiska Parlamentet (EP), som representerar EU medborgare och Europeiska Rådet (ER), som representerar EU regeringar (European Union, u.å).

CRMA undersöks i sin helhet och finns tillgänglig via EU:s juridiska databas EUR-Lex. Dokumentet är utförligt med en total längd på 216 sidor, inklusive nio kapitel och tillhörande bilagor samt ett avsnitt där Europeiska Parlamentet (EP) och Europeiska Rådet (ER) ger en gemensam förklaring till varför lagen antagits. Lagtexten ger därmed en inblick i hur EU vill öka utvinningen av SKR och vilka aspekter som bör prioriteras. Utöver EU-förordningen har jag även läst svensk lag om konsultationer och samråd. Texterna finns tillgängliga via Riksdagens hemsida som innefattar ett sökinstrument för samtlig svensk lag. Båda lagarna utformades av Kulturdepartementet som ansvarar för nationella minoriteter, däribland samer och deras språk samt kultur.

4.1 Etik

Etik är en vital del inom forskningen. Mycket av forskningsetiken tenderar att fokusera på deltagare och dess rättigheter. I och med att jag inte har några deltagare behöver jag inte fundera över anonymisering och individens risker. Däremot behöver jag reflektera över min reflexivitet. England (1994) beskriver reflexivitet som självkritisk självakttagelse och en självmedveten analytisk granskning över en själv som forskare. Vidare beskriver författaren vikten av forskarens medvetenhet om sin egen subjektivitet (ibid.). Eftersom jag skriver delvis om en marginaliserad grupp, utsatt för systematisk diskriminering utav den stat jag själv är del av, är det viktigt att synliggöra min position. Jag är vit, svensk, inte same och en del av den

“mainstreama” världen och universitet som (re-)producerar maktförhållanden mellan ursprungsbefolkningar och “resten”. Jag har aldrig deltagit i en konsultation. Därför kan jag inte garantera att jag återspeglar existerande konsultationer på ett korrekt sätt. Däremot tar jag avstamp i litteratur som synliggör konsultationernas otillräcklighet gällande möjlighet till samisk representation. Att intervjua samer om konsultationsprocessen hade varit mycket givande och gett en större förståelse. Dock har jag valt att inte genomföra några intervjuer på grund av uppsatsens tidsfattning.

Det finns även samiska forskningsetiska principer, konstruerade av samer (Junka-Aikio, Nyssönen, Lethola, 2022). Principerna kritiserar den “mainstreama” forskningen för att inte inkludera samer i kunskapsproduktion, data-insamling och resultatpresentation (ibid.). En annan aspekt av den samiska forskningen är att den ska ta avstamp i det samiska intresset (ibid.). Detta uppfyller jag till viss del, då mitt forskningsämne grundar sig i ett av Sametingets pressmeddelanden, som kritiserar CRMA och avsaknaden av konsultation. Istället för intervjuer har jag läst studier skrivna av samiska personer och lyssnat på podcasts med samiska gäster för att förstå och förhoppningsvis kunna göra deras perspektiv rättvisa.

4.2 Reliabilitet och validitet

Validitet grundar sig i förutsägbarhet och systematiska mätfel, enligt Teorell och Svensson (2007). För att undvika detta bör begreppen jag använder mig utav vara utförligt beskrivna och definierade. Genom detta ökar min förståelse för alternativa indikatorer. Indikatorer är ett verktyg som används för att göra abstrakta begrepp mätbara (ibid.). Att identifiera alternativa indikatorer är viktigt i mitt val av metod eftersom metoden undersöker fenomen som inte nödvändigtvis är utskrivna i texten, utan kräver en djupare läsning. För att öka validiteten rekommenderas forskaren att tydliggöra sin egna position gentemot forskningsfrågan (Creswell & Creswell, 2018). Detta har jag gjort genom att diskutera reflexivitet.

Reliabilitet är framförallt applicerbart på kvantitativ forskning eftersom det ser på hur noggrann och tillförlitliga mätningar och mätinstrument är (Teorell och Svensson, 2007). Min undersökning är kvalitativ och jag använder mig inte av sådana typer av mätinstrument som kvantitativa undersökningar gör. Istället blir jag, forskaren, mätinstrumentet. Borgström och Boréus (2012) menar att god reliabilitet i kvalitativa studier grundar sig i noggranna förklaringar till studiens tillvägagångssätt. Därför aspirerar jag att tydliggöra vad mina tolkningar bygger på och mitt tillvägagångssätt i analysen samt argumentera för mina metod och teorival.

4.3 Diskursanalys som metod

Bacchi har utvecklat sex frågor som verktyg för att analysera policy, vilka fokuserar på just problemframställning:

1. What's the problem represented to be in a specific policy?
2. What presuppositions or assumptions underlie this representation of the problem?
3. How has this representation of the problem come about?
4. What is left unproblematic in this problem representation? Where are the silences? Can the problem be thought about differently?
5. What effects are produced by this representation of the problem?
6. How/where has this representation of the problem been produced, disseminated and defended? How could it be questioned, disrupted and replaced? (Bacchi, 2009, p7)

Jag kommer använda mig av fråga ett, fyra och fem, eftersom de hjälper mig att besvara frågeställningarna. Att analysera dokumentet utifrån samtliga frågor hade gett en djupare förståelse, men på grund av tidsbrist är detta inte möjligt. De frågor jag väljer att inte ställa handlar om uppkomsten av problemrepresentationen. Inkludering av övriga frågor hade en läsning av till exempel betänkanden, förslag och diskussioner behövts. Som nämnt ovan är detta inte möjligt inom ramen av en kandidatuppsats. Jag väljer istället att fokusera på effekterna av problemrepresentationer och av vad som inte tillåts ta plats och inte, vilket är i linje med mitt syfte.

I tabellen nedan beskrivs frågan, syftet och tillämpningen till texten, som jag kommer använda mig av i analysen.

Beskrivning av valda analysfrågor

WPR-fråga:	Syfte:	Tillämpning och fråga:
Q1: Hur är problemet representerat i en specifik policy?	Identifiera implicita policy-problemet. Bacchi menar att man ser hur ett problem tänks om ses genom vilken typ av lösningsförslag som presenteras. Att jobba sig bakåt, genom policys skapar en förståelse för problemrepresentationen (Bacchi, 2009)	För vilka eller vilket problem är kritiska och strategiska råmaterial en lösning? Genom att granska CRMA utifrån denna fråga kan jag undersöka vilka underförstådda problem som SKR ses som lösning på.
Q4: Vad utelämnas i problemrepresentationen? Vilka är tystnaderna? Kan	Förståelse och reflektion över vad som inte tillåts vara en del av problemrepresentationen,	Finns det alternativa lösningar än SKR? Vad utelämnas i problemrepresentationen?

problemet tänkas på ett annorlunda sätt?	genom identifiering av diskurser som tillåter framställda problem. (Bacchi, 2009).	Genom alternativa diskurser och litteraturläsning kommer jag diskutera vad som inte får ta plats.
Q5: What effects are produced by this representation of the problem?	Identifiera problemrepresentationers effekter och kritiskt utvärdera dessa, vilket skapar förståelse för vem de gagnar. Effekterna delas upp i tre kategorier, diskursiva, subjektiverande och levda (Bacchi, 2009).	Vilka effekter har problemrepresentationerna på samers rättigheter till konsultation? Genom att undersöka denna fråga i relation till litteratur kan jag se vad för påverkan problemrepresentationer har.

4.4 Genomförande

Jag har läst den engelska versionen av förordningen, då det var den enda tillgängliga i början av arbetet. Under uppsatsens gång översatte EU den till svenska. Jag har valt att använda mig av citat från den svenska versionen för att inte riskera översättningsfel eftersom jag är ovan att läsa och tolka lagtexter, men jämför med den engelska för att se om språket stämmer överens i båda versionerna. Tidigare versioner finns tillgängliga, men på grund av uppsatsens tidsomfattning och dokumentets storlek har jag valt att endast analysera den slutgiltiga versionen av lagen.

Texten lästes tre gånger. Den första gången gjorde jag en snabbare läsning för att få en huvudförståelse för dokumentet och möjlighet att undersöka saker jag inte förstod. Den andra gången läste jag noggrant och mot mina analysfrågor. Den tredje gången återgick jag till texten efter en längre tid för att dels se om jag fortfarande höll med om min analys och dels för att få nya tankar och idéer. Analysen består av utvalda citat och resonemang grundade i bakgrund och teori.

5. Empiriskt material och Analys

5.1 Material

Nedan presenteras EU-förordningen och metodologin som EU använder sig av för att bedöma ett ämnes kritikalitet eller strategiska nivå. Lagen om konsultation och lagen om minoriteter och minoritetsspråk presenterades som en del av bakgrunden och behandlas därför inte i detta avsnitt för att undvika upprepning.

5.1.1 Akten om kritiska råvaror

Den 11:e april 2024 antogs Europaparlamentets och rådets förordning om inrättande av en ram för säkerhetsställande av trygg och hållbar försörjning av kritiska råmaterial och om ändring av förordningarna (EU) NR 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1724 och (EU) 2019/1020. Första paragrafen i akten argumenterar för förordningens antagande:

[...]Med tanke på att många av dessa kritiska råmaterial har stor betydelse för den gröna och den digitala omställningen och med tanke på deras användning i försvars-, flyg och rymdtillämpningar kommer efterfrågan sannolikt att öka starkt de närmaste årtiondena. (Europaparlamentets och rådets förordning ((EU)2024/1252 §1)

Europeiska Kommissionen presenterade för första gången akten som ett förslag den 16:e mars 2023 som en del utav den gröna given (Hool, Helbig and Wierink, 2023). Förordningen speglar EU-s institutioner tidigare efterfrågningar och rekommendationer, som EP's beslut i november 2021 om antagandet av en strategi kring KR och under Versaillesdeklarationen, som var EU:s svar på Rysslands ockupation av Ukraina (European Commission et al., 2023a). Akten fokuserar på hållbar utvinning av SKR, återvinning och en ökad resiliens genom diversifiering utav producenter inom medlemsstater och i tredje länder (ibid.).

Syftet med akten som styrmedel är att utveckla den europeiska marknadsmekanismen. Detta gör man genom att inrätta förvaltningsbestämmelser som strävar efter hållbarhet, trygghet och resiliens av SKR värdekedja (Europaparlamentets och rådets förordning ((EU)2024/1252 kap.1). Akten presenterar två typer av projekt, projekt för kritiska råmaterial och strategiska projekt. Lagen definierar den förstnämnda som:

Varje planerad anläggning eller planerad betydande utvidgning eller ändrad användning av en befintlig anläggning som är verksam inom utvinning, förädling eller materialåtervinning av kritiska råmaterial ((EU)2024/1252 Artikel 2 §14).

Ett projekt anses vara strategiskt när det uppfyller EU:s krav på försörjning, tidsramar och hållbarhet som presenteras i lagen. Likt SR har strategiska projekt högre prioritering än kritiska. Företag som utvecklar projekten benämns som projektägare ((EU)2024/1252.).

5.1.2 EU:s metodologi för kritiska och strategiska råmaterial

Rapporten som definierar SKR uppdateras var tredje år. Den nyaste versionen (2023) är den femte sedan EU började utvärdera kritiska råmaterial år 2011 som en del av EU:s råmaterialsinitiativ (RMI), vilket startades 2008. Rapporten 2023 kategoriserar 19 fler ämnen som kritiska än år 2011. I rapporten 2023 har man utvärderat 70 råmaterial utifrån EUs metodologi, varav 34 ansågs kritiska. EU bedömer råmaterial som kritiska utifrån två aspekter, ekonomiska betydelse och försörjningsrisk. Metodologin består bland annat av sex ekvationer, vilka går att se i bilaga 1, som beräknar ovan nämnda värden. Tröskelvärdet för ekonomisk betydelse är 2,8 och 1 för försörjningsrisk ((EU)2024/1252 Artikel 4 §2.)

Bedömningen för den strategiska tillämpningen innefattar relevans för den gröna och digitala omställningen, samt tillämpningar inom försvars-, flyg-, och rymdsektorerna. Detta bedöms utifrån hur många strategiska tekniker som kräver råmaterial, hur stor mängd av råmaterial som behövs och den framtida globala efterfrågan på strategisk teknik ((EU)2024/1252). EU:s ekvation för att räkna ut efterfrågan på strategiska råmaterial finns i bilaga 2.

Följande ämnen är klassificerade som strategiska och/eller kritiska enligt EU:s metodologi ((EU)2024/1252, bilaga 1 & 2). De i kursiv text kategoriseras som strategiska och understruken som kritiska. Ämnena i fetstil kategoriseras som både strategiska och kritiska. Arsenik, fältspat, helium, mangan, koppar och nickel är de nyaste (kategoriserade i 2023 års rapport) tilläggen. Ämnenas användningsområden kan ses i Bilaga 3.

Aluminium	Vismut	Bor	Kobolt	Koppar	Gallium
Germanium	Litium	<i>Magnesium metall</i>	Mangan	Grafit	Nickel
Platina gruppens metaller	<i>Sällsynta jordartsmetaller (REE) för magneter (Nd, Pr, Tb, Dy, Gd, Sm, Ce)</i>	Kisel metall	Titan	Volfram	<u>Antimon</u>
<u>Arsenik</u>	<u>Baryt</u>	<u>Beryllium</u>	<u>Kokskol</u>	<u>Fältspat</u>	<u>Flourit</u>

<u>Hafnium</u>	<u>Helium</u>	<u>Tunga REE</u>	<u>Lätta REE</u>	<u>Magnesium</u>	<u>Niobi</u>
<u>Fosforit</u>	<u>Fosfor</u>	<u>Skandium</u>	<u>Strontium</u>	<u>Tantal</u>	<u>Vanadin</u>

5.2 Analys

EU förklarar själva varför man har skapat Akten om Kritiska Råmaterial (CRMA) i §1. Som diskuterat innan ses strategiska och kritiska råmaterial (SKR) som vitala för den gröna och digitala omställningen (GDO) samt för flyg-, rymd- och försvarsindustrier (FFRT). Dokumentet presenterar tre genomgående syften: ökad produktion av SKR, både inom EU och i tredje länder, diversifiering av exporterande länder och ökad återvinningsgrad. Av flera olika mål följer att det finns flertal problemrepresentationer. Analysen kommer delas upp i tre delar efter de tre analysfrågor som valts av WPR-ramverket, identifikation av problemrepresentationer, dess tystnader och begränsningar samt dess effekter. Eftersom CRMA är ett omfattande dokument som innehåller många olika fokusområden har jag valt ut fyra stycken fokusområden att analysera efter relevans till uppsatsens syfte. Metodologi och tillämpningsområden har valts ut för att analysera grunden till kritiska och strategiska råmaterial och varför EU anser de vara viktiga. Strategiska projekt och effektivare processer analyseras eftersom det ökande antalet tillståndsprocesser för projekt/gruvetableringar redan idag är ett problem för samiska företrädare. Till sist kommer markanvändning diskuteras, som även det redan innebär ett problem för samiska företrädare. Inom ramen av markanvändning kommer också CRMAs skrivningar om urfolksrättigheter analyseras. Resterande två analysfrågor tar avstamp i de problemrepresentationer som identifierats i de fyra fokusområdena.

5.2.1 Strategiska och kritiska råmaterials problemrepresentationer

Hur kan SKR förstås som lösning i CRMA? Vad finns det för implicita problem? I följande avsnitt kommer CRMAs mål- och problemformuleringar redogöras för, i relation till SKR.

Tillämpningsområden

SKR har inte alltid setts som ett problem. SR började först utvärderas 2023 och KR 2011. Detta förtydligas även i akten:

Den befintliga kunskapen om och kartläggningen av unionens råmaterialförekomster härstammar från en tid när en tryggad försörjning av kritiska råmaterial för utveckling av strategisk teknik inte var en prioritering [...] ((EU)2024/1252 §42, min redigering inom parentes)

Strategisk teknik innefattar teknik som möjliggör GDO och/eller FFRT ((EU)2024/1252 §6). Utifrån citatet är SKR ett relativt nytt problem. Metodologierna för SKR utformades i relation till när strategisk teknik började ses som vital för unionens framtida utveckling. Metodologin för KR består, som beskrivet i bakgrunden, av ekvationer som beräknar ekonomisk betydelse, importberoende, försörjningsrisk och substitutionsmöjligheter. Substitutionsmöjligheter beräknas i relation till “[...] *relevanta industriella användningsområden* [...]” ((EU)2024/1252 bilaga 2, §2, min redigering inom parentes) och i försörjningsrisk beräknas även materialets återvinningsgrad. SR utvärderas istället i relation till dess relevans för grön och digitalomställning samt flyg-, rymd-, och försvarstillämpningar, förutspådd efterfrågetillväxt samt hur svårt det är att öka produktionen ((EU)2024/1252 Bilaga 1, §1,3).

Kritikaliteten bedöms således efter hur relevant råmaterialet är för EU som region, men även för industriella sektorer och militär. Det är alltså snarare slutprodukten än råvaran som anses vital. Det återspeglas i EUs initiativ Strategic Technologies for Europe Platform (STEP), som ska verka för ett hållbart och konkurrenskraftigt EU genom strategisk teknik ((EU)C2024/3209), vilket indikerar att till skillnad från tidigare ser EU strategisk teknik som vitalt idag. Teknologi ses alltså som en lösning på klimatkrisen, eftersom den ska göra EU “hållbart”. Företagen som producerar denna teknologi kapitaliserar på detta genom den efterfrågade ökningen på teknik relevant för den gröna omställningen, till exempel eldrivna bilar. Det stämmer väl överens med den ekologiska moderniseringens synsätt om hållbarhet som ett ekonomiskt och teknologiskt problem. Genom att koppla det till SKR ses även de som ett teknologiskt och ekonomiskt problem, både genom metodologin men även i dess användningsområden. Vidare kan metodologin ses som en lösning för att överhuvudtaget kunna öka produktionen av de metaller och mineraler som kategoriseras som kritiska eller strategiska.

Att SKR ses som väsentliga blir även tydligt i följande delar av förordningen:

Det allmänna målet med denna förordning är att förbättra den inre marknadens funktionssätt genom att inrätta en ram för att säkra unionens tillgång till en trygg, resilient och hållbar försörjning av kritiska råmaterial [...] ((EU)2023/0079 Artikel 1, §1, min redigering inom parentes)

”Tillgång till råmaterial är en förutsättning för unionens ekonomi och för en väl fungerande inre marknad [...]” ((EU) 2023/0079 §1, min redigering inom parentes)

[...] kritiska råmaterial har stor betydelse för den gröna och den digitala omställningen och med tanke på deras användning i försvars-, flyg- och rymdtillämpningar kommer efterfrågan

sannolikt att öka starkt de närmaste årtiondena. [...] ((EU)2023/0079 §1, min redigering inom parentes)

Utifrån detta går det att identifiera två genomgående mål med en ökad produktion och tillgång till SKR. Det ska leda till ekonomisk tillväxt och möjliggöra omställningar och industriernas produkter. Utifrån detta kan SKR implicita problem dels ses som en bristande ekonomisk position men även som en brist av den koldioxidsnåla teknik som den gröna omställningen innebär, t.ex vindkraft och eldrivna bilar. Det sista problemet är en brist på den teknik som bland annat behövs för ett utvecklat försvar. Utifrån detta blir fyra problemrepresentationer tydliga. Den första är SKR som ett ekonomiskt problem, den andra som ett klimatproblem, tredje som ett teknologiskt problem och sist som ett råvarubristproblem.

Strategiska projekt

I förordningen introduceras strategiska projekt, vilka syftar råmaterialens utvinning. De tillskrivs en hög prioriteringsgrad, vilket beskrivs nedan:

Med tanke på de strategiska projektens betydelse för trygg försörjning av strategiska råmaterial och för att skydda den inre marknadens funktion bör strategiska projekt anses ha allmänintresse. Trygg försörjning av strategiska råmaterial är av avgörande betydelse för den gröna och den digitala omställningen ska lyckas och för försvars-, flyg-, och rymdsektorernas resiliens ((EU)2024/1252 §24)

Det bör vara möjligt att godkänna strategiska projekt med negativa miljökonsekvenser, i den utsträckning [...] den ansvariga tillståndsmyndighet på grundval av en bedömning i det enskilda fallet finner att det allmänintresse som projektet tjänar uppväger de konsekvenserna ((EU)2024/1252 §27, min redigering inom parentes)

[...] strategiska projekt i unionen [ska] tilldelas statusen högsta möjliga nationella betydelse, om det finns en sådan status i nationell rätt, och dessa projekt ska behandlas i enlighet därmed i tillståndsprocesserna ((EU)2024/1252 Artikel 10 §4, min redigering inom parentes)

Strategiska projekt har alltså tillsatts en mycket stor betydelse och klassas som allmänintresse. I strategiska projekt utvinns SR, som vi konstaterat är direkt kopplat till teknologier inom miljö, digitalitet, försvar samt flyg- och rymdsektorn. Genom strategiska projekt får även SMRs, om än inte uttalat, mycket hög prioritet. Detta då strategiska projekts syfte grundas i utvinning av SR. Vidare kan strategiska projekt godkännas även om det innebär negativa miljökonsekvenser, vilket legitimeras genom synen på projekt som av allmänt intresse. Detta innebär att det allmänna intresset värderas högre än de lokala konsekvenser som följer av gruvans negativa miljökonsekvenser. SR används således för att legitimera denna ojämlikhet. Därför anser jag att SKR ses som ett prioriteringsproblem.

Ineffektiva processer

I Europaparlamentets och rådets förordning ((EU)2024/1252 Artikel 14, s.12, min redigering inom parentes) skriver man

[...] Eftersom ett snabbt godkännande [av projekt] är avgörande för att verkningsfullt stödja unionens försörjningstrygghet, bör bedömningsförfarandet vara enkelt och inte onödigt betungande.

Vidare skriver man

Samtidigt motverkar de nationella tillståndprocessernas oförutsägbarhet, komplexitet och ibland orimliga tidsåtgång den investeringssäkerhet som krävs för att i praktiken utveckla projekt för strategiska råmaterial. [...] ((EU)2024/1252 §26)

Förordningens mål är alltså snabbare och effektivare ansökningsprocesser för gruvföretag (projektägare).

I förordningen presenteras ett flertal åtgärder för hur ansökningsprocessen ska faciliteras för projektägare, till exempel genom kontaktpunkter som samtliga medlemsstater är skyldiga att tillhandahålla. Projektägaren ska således endast behöva ha kontakt med en myndighet under hela processen. Utöver detta ger även lagen förslag på var projektägare kan söka finansiering. Tillståndprocessen för de strategiska projekten får inte överskrida 27 månader (((EU)2024/1252 §32). Det är en stor skillnad från idag, där processen kan ta upp till 20 år i Sverige (Cervantes, 2022).

Utifrån detta blir det tydligt att problemet är att man anser att tillståndprocessen tar för lång tid och är för krånglig idag. Av en lång process följer ökade ekonomiska kostnader i form av till exempel arbetskraft, men även uteblivet kapital som företag hade tjänat om gruvan etablerats x antal år tidigare. Därav kan problemrepresentationen ses som ett ekonomiskt problem. Den uppsnabbade processen tyder också på att EU vill ha en ökad produktion inom mycket snar framtid och att om inte detta sker riskeras försörjningstryggheten påverkas, vilket indikerar att det finns konkurrens av SKR. Eftersom SKR är ändliga naturresurser kan problemet således även ses som ett råvarubristproblem.

Markanvändning

I förordningen menar man att efterfrågan på KR behöver förvaltas på ett korrekt sätt för att minska negativ påverkan på miljön och samhällen ((EU)2024/1252 §1). Samhällspåverkan på urfolk regleras enligt nedan.

I förordningen ((EU)2024/1252,17§) tydliggörs företagens ansvar gentemot ursprungsbefolkningar i relation till råmaterialsutvinning. Samtliga nya projekt för kritiska råmaterial (observera att detta inte gäller strategiska projekt) ska genomföras i linje med principerna för hållbara råvaror i EU. Detta dokument säger att ursprungsbefolkningars rättigheter, kulturer och seder ska respekteras, att dialog ska föras med ursprungsbefolkningar för att främja lokala samhällens institutionella, sociala och ekonomiska utveckling och att utvinning och bearbetning av råvaror inte riskerar ursprungsbefolkningars trygghet. Vidare ska urfolks samhällen gynnas socio-ekonomiskt av projekt och resiliensen mot klimatförändringar ska öka (Europeiska Kommissionen et al, 2021). Utöver detta

ska även projektägare ha “*omfattande och rättvisa samråd*” och “*seriöst engagemang*”(EU)2024/1252 §17) med urfolk.

Projektansökningar ska också innefatta en plan om minimering av markanvändning och åtgärder för sociala konsekvenser på urfolk. Vid eventuella förflyttningar av ursprungsbefolkningar gäller följande:

För att ge projektägare klara och effektiva sätt att följa det här [förflyttning av människor] kriteriet bör efterlevnad av relevant unionsrätt eller nationell rätt, internationella normer, riktlinjer och principer, beroende på vad som är relevant, eller deltagande i ett certifieringssystem som är erkänt enligt denna förordning betraktas som tillräckligt ((EU)2024/1252 §17, min redigering inom parentes).

De certifieringssystem som nämns ovan ska erkännas av kommissionen för att anses giltiga för projekt för kritiska råmaterial (observera igen, inte för strategiska projekt) ((EU)2024/1252 Artikel 30 §1). Ett erkänt system ska bland annat innefatta minimering av effekter på miljön och transparens samt objektivitet till projektägaren. Utöver detta erfordrar ett erkänt system krav enligt nedan:

“krav som säkerhetsställer socialt ansvarsfulla metoder, [...] inbegripet urfolks samhällsliv” och “[...] krav på sund förvaltning av [...] sociala frågor” ((EU)2024/1252 Bilaga 4, §2b-c, min redigering inom parentes).

Genom att detta visar det att man är medveten om nuvarande markanvändningskonflikter mellan urfolk och naturexploateringsindustrin. Hänvisning görs endast till internationella texter, som certifieringssystem och principerna för hållbara råvaror i EU, som i relation till UNDRIP, presenterar ett vagt språk kring urfolks rättigheter. Detta kan läsas utifrån två olika perspektiv, antingen att man anser att lagen faktiskt tillgodoser urfolks rättigheter, eller att tydligare principer utgör ett hot mot SKR utvinning och därmed för de teknologier som de används till. Eftersom FPIC var en del av en tidigare version men togs bort är det sistnämnda mer troligt. Därav blir det tydligt att SKR användningsområden ses som av högre värde än tillexempel urfolksnäringar.

Ett ytterligare exempel, som följer nedan, stärker denna argumentation.

j) För projekt som kan påverka urfolk: en plan med åtgärder för ett meningsfullt samråd med berörda urfolk om förebyggande och minimering av negativa konsekvenser för urfolks rättigheter, och i tillämpliga fall rättvis ersättning för dessa befolkningar, samt åtgärder för att ta fasta på resultaten av samråden

Om den nationella rätten i det land vars territorium berörs av ett projekt innehåller bestämmelser om samråd enligt första stycket j, och under förutsättning att sådana samråd omfattar alla de aspekter som anges i det ledet, får planen anpassas därefter ((EU)2024/1252 Artikel 7 §1j)

Ovanstående översättning skiljer sig från den engelska versionen. I tidigare stycken har engelska versionens “engagement” översatts till samråd på svenska. I den nedan nämnda paragrafen använder sig dock inte den engelska versionen av termen “engagement” utan av “consultation”. Trots att den engelska termen ändrats har

man valt samma svenska översättning, samråd. Detta skulle kunna vara ett sätt att i svensk kontext urvattna samers rättigheter eftersom samråd i relation till konsultation ställer lägre krav på samers påverkan. Utifrån detta kan SKR problemrepresentation ses som ett prioriteringsproblem där urfolksrättigheter prioriteras bort.

5.2.2 Problemrepresentationers tystnader

Finns det några andra sätt att tänka om problemrepresentationerna? Varför ses strategiska och kritiska råmaterial (SKR) som lösning på dessa problem och inte något annat? Vilka begränsningar skapas med dessa problemrepresentationer?

Den nuvarande metodologin utger SKR för att vara teknologiska och ekonomiska problem eftersom den strategiska och kritiska nivån utvärderas mot dess ekonomiska betydelse och, försörjningsrisk, svårigheter med produktionsökning och relevans för tekniska tillämpningar. Den nuvarande metodologin inkluderar inte miljöavtryck eller andra miljöaspekter utöver materialåtervinningsgraden, trots gruvors påverkan på ekosystem, mark och vattenanvändning (Manhart et al., 2018). Enligt Mancini, Benini och Sala (2016) innehöll EU:s metodologi tidigare ett miljöavtrycksvärde, men togs bort då det ansågs sakna relevans. Således fanns det ett alternativt sätt att tänka på problemet innan.

Diskursen om kritikalitet ställer frågan om vem råmaterialet är kritiskt för, eftersom diskursen domineras av kategoriseringar. I CRMA ses SKR som kritiskt för regionen EU, eftersom de ses som en förutsättning för EU:s ekonomi, men även för industriella sektorer som använder SKR. Man bedömer alltså inte kritikaliteten utifrån lokaliteter eller sociala grupper. Att benämna något som kritiskt indikerar på att det är absolut nödvändigt. För människan skulle detta kunna vara tillgång till vatten och näring, eftersom vi inte kan leva utan det. I en dokumentär av KU Leuvens Institut för Hållbara Metaller och Mineraler intervjuas Stefan Mikaelsson, styrelseledamot i Sametinget, om gruvnäringens effekter på det samiska samhället. I intervjun säger han *”Vi kan leva utan metaller, men vi kan inte leva utan mat”* (SIM2 KU Leuven, 2024, 4:01, min översättning). Att använda en alternativ metodologi till EU:s, som istället utvärderar materials relevans för mänskliga behov, hade troligtvis lett till att metaller och mineraler setts som betydligt mindre kritiska än idag.

Den tekniska problemrepresentationen grundar sig även i synen om att teknik lovar långsiktig hållbarhet i form av koldioxidsnål teknik, alltså idén om ekologisk modernisering. Vidare säger förespråkare för teorin att långsiktig hållbarhet utan större samhällsförändringar är möjligt genom denna teknologi. Större

samhällsförändringar kan till exempel vara konsumtionsmönster. Fokuset på ekonomisk tillväxt, utvecklade teknologier, resurseffektivitet och ökad utvinning leder till en föreställning om att ökad konsumtion av naturresurser är lösningen på dagens problem, till exempel koldioxidutsläpp. Samtidigt har resursutvinning och konsumtion kopplats till konflikter, habitatsförstörelse och klimatförändringar (Kelly, 2024). För att reglera konsumtion av naturresurser har konceptet resurstak introducerats av ekologiska ekonomer (ibid.). Resurstak sätter en gräns på mängden resurs som kan utvinnas under en viss tidsram och i ett specifikt geografiskt område. Konceptet används för att minska miljömässiga effekter direkt, istället för genom till exempel teknologi som adresserar miljökonsekvenser på ett indirekt sätt (ibid.). Resurstak blir således ett verktyg för att motsätta den föreställning EU har, att ekonomisk tillväxt är förenligt med hållbar utveckling. Jag argumenterar för att konsumtionen av SKR måste minska, vilket är ett perspektiv som inte synliggörs i någon av problemrepresentationerna. Eftersom SKR inte är förnybara, kommer det komma en dag där fyndigheterna börjar sina och då kanske vi står där vi gör idag, beroende av en naturresurs (olja) och behöver ställa om samhället ännu en gång.

Teknologin som SKR används i ses som lösning på klimatproblemet. Genom maktförhållanden och vad som tillåts att tänka eller inte skiljer urfolkskunskap från den västerländska vetenskapen (Mistry et al, 2020). Kunskapen urfolk besitter grundar sig bland annat i en holistisk, ekocentrisk syn och anpassningsbarhet. Urfolkskunskapen har också bevisats skydda miljön på ett effektivt sätt (ibid.). Imoro et al (2022) rekommenderar att integrera urfolkskunskap i bland annat policyer för att generera långsiktig hållbarhet. Den ekocentriska synen grundar sig i minskad exploatering av naturresurser i syfte att skydda miljön, medan den teknocentriska förlitar sig på att tekniken reparerar miljöskador, (Salman, 2019). Vidare ses människan som en del av och beroende på miljö och natur ur den ekocentriska synen, medan den teknocentriska ser miljö och natur som något användningsbart för, och separat från, människan (Whyte & Lamberton, 2020). Utifrån denna beskrivning är det tydligt att EU:s investeringar i koldioxidsnål teknik genom naturresursexploatering grundar sig i en teknocentrisk syn. Naturresurser och SKR ses som användningsbart även i Sverige. I och med elektrifieringen bedömer Regeringen (2024) bland annat att elbilars framtida efterfrågan kommer öka efterfrågan på kobolt med 2400 procent, och REE, som behövs för vindkraft, med 2193 procent. Att istället applicera en ekocentrisk syn på konceptet kritikalitet hade kunnat resultera i att jorden setts som kritisk, men även alla de ekosystem som möjliggör mänskligt liv (Washington et al, 2017). Ett alternativt sätt att tänka på det tekniska problemet hade därav varit utifrån ett ekocentriskt perspektiv.

Att ett ämnes miljömässiga påverkan inte prioriterats i metodologin kan tyckas paradoxalt med tanke på klimatproblemet. De kritiska och strategiska råmaterialen ska användas för att lösa klimatkrisen genom koldioxidsnål teknik och energi, men råmaterialens lokala miljöpåverkan anses inte vara tillräckligt relevant eftersom miljöavtryck inte är en del av metodologin. I kombination med de svaga riktlinjerna om social hållbarhet i form av urfolksrättigheter blir det tydligt att CRMA osynliggör, eller iallafall sätter starka begränsningar på lokal påverkan och konsekvenser i relation till den regionala (om vi ser EU som en region) nyttan SKR ger i form av ekonomisk tillväxt. Skiftet från fossila bränslen till koldioxidsnål energi är global, medan skiftet i råmaterialutvinning är lokal.

En miljöaspekt hade kunnat leda till att ett råmaterials kritiska eller strategiska betydelse reduceras och kanske inte uppfyller tröskelvärdet för att anses som kritiskt eller strategiskt. Det hade lett till att CRMA inte hade prioriterat utvinning av lika många råmaterial som den gör idag och således en reducerad ekonomisk vinst för projektägare samt EU. Även teknologin hade troligtvis minskat, till följd av utebliven och reducerad utvinning och även de ekonomiska förluster som följer av outvecklad samt minskad teknik. Därav kan vi se att den ekonomiska tillväxten får ta betydligt mer plats än miljöpåverkan.

Prioriteringsproblemet grundas i synen om SKR som av högre värde än urfolksrättigheter, alternativa markanvändningar som rennäring, och miljökonsekvenser. Inom denna problemrepresentation finns det olika sorters tystnader och begränsningar. En av de är FPIC principen, som var en del av en tidigare version av lagen men togs bort. Sametingets ordförande, Håkan Jonsson, skrev i en skrivelse angående CRMA till EU, att inkludering av FPIC och konsultationer är absolut nödvändigt för att garantera ursprungsbefolkningars mänskliga rättigheter (Sameradion, 2023c). Valet att ta bort denna innebär att CRMA helt bortser från urfolks rättigheter till konsultation. Att inte inkludera FPIC kan ses som ett osynliggörande av de koloniala strukturer som urfolk tvingas formas efter. Den totala frånvaron av andra relevanta dokument, som ILO-169 eller UNDRIP, förstärker osynliggörandet av rådande och historiska människorättsbrott av naturresursexploateringsindustrin och urfolk.

5.2.3 Problemrepresentationers effekter på samers rättigheter till konsultation

SKR ses som ett ekonomiskt och tekniskt problem genom den metodologi som EU har valt att använda. Detta tillåter metaller och mineraler att ses som kritiska samt strategiska, och därav även gruvnäringen. Utan denna kategorisering hade troligtvis EU inte kunnat legitimera naturresursexploatering på samma sätt som

görs idag. Det är alltså kategoriseringen som legitimerar gruvnäring, som till exempel strategiska projekt. Strategiska projekt tillsätts högsta möjliga nationella betydelse och allmänt intresse. I Sverige klassas gruvnäringen redan innan som riksintresse (Weber et al, 2017) samma klassning som rennäringssområden innehar. Trots att rennäringssområden och gruvnäring ses som av lika intresse, ges ändå företräde till gruvnäringen. Ett exempel på det är den omtalade gruvan i Kallak, som regeringen prioriterade framför rennäringen (Wallberg, 2022) Karin Beland Lindahl, professor i statsvetenskap, säger om beslutet i Kallak "När ett intresse rent konkret ska vägas mot ett annat kommer det i slutändan ofta att handla om ekonomiska intressen" (Eriksson, 2022). Klimatproblemet och den teknocentrika synen på hållbarhet förstärker de politiska argumenten för gruvor som nödvändighet.

Det går att utläsa att det finns en ambivalens i den svenska regeringens synsätt på den samiska kulturen. Samtidigt som man stärker rättigheter i form av konsultationslagen, ger man företräde till gruvor och vill öka gruvetableringar, en industri man vet har konsekvenser för den samiska kulturen. Ebba Busch tryckte ytterligare på gruvors prioritering, när hon i en intervju med SVT sa att bland annat renbetesmarker bör stå tillbaka till fördel för gruvor för den gröna omställningen (SVT Sápmi, 2024). CRMA förstärker ambivalensen genom att tilldela gruvor ytterligare klassningar. Om gruvnäringen klassas högre än rennäringen kan konsultationers effekter ifrågasättas. Min gissning är att redan ansträngda samiska företrädare har troligtvis större intresse i konsultationer där de faktiskt har ett inflytande, än i ett ärende som oavsett påverkan på rennäringen prioriterar gruvetablering. Den levda effekten av de ekonomiska och tekniska problemrepresentationerna blir således ineffektiva processer.

Som vi sett tidigare leder råvarubristproblemet till ökad utvinning av SKR, vilket högst troligtvis kommer leda till ett ökat intresse av gruvetableringar i Sápmi. Då kommer också antalet tillståndsprocesser öka. Idag tar konsultationer och rättsprocesser en stor del av samiska företrädares resurser. Bland annat har Gabna sameby deltagit i 30 rättsprocesser sedan 2018, varav flertalet gäller gruvetableringar (Sameradion, 2023b). Företrädare från Vapstens sameby menar att dessa processer tar både ekonomiska och mänskliga resurser som egentligen behövs i andra verksamheter, där bland annat rennäringen (ibid.). I och med konsultationsförordningens antagande förväntar Sametinget en kraftig ökning av konsultationsförfrågningar, vilket förväntas bli så resurskrävande att myndigheten behöver tillsätta ett flertal nya tjänster (SVT Sápmi, 2024). Den svenska EU-parlamentarikern Helene Fritzon (Socialdemokraterna) sa i SVTs program EU-val 2024: Toppkandidaterna (2024):

Det är det vi kan utveckla, dom processerna [dialog med samiska företrädare], och där är ju ni [samerna] väldigt starka och ska fortsätta vara starka för det är precis där [dialog] man kan

påverka och det liknar ju mycket dom processerna vi har i hela Sverige när vi ska etablera någonting och bygga någonting [...] (27:48)

Det verkar alltså finnas en oförståelse för samiska företrädares resursbrist i politiken, eftersom Fritzon uttrycker att hon anser att samiska företrädare är starka, vilket de själva larmar om att de inte är. Det är problematiskt då det är politiska institutioner som myndigheter, kommuner och regioner som är konsultationsskyldiga enligt lagen om konsultation. Antalet processer är redan innan CRMAs antagande ett problem för samiska företrädare. Ökande tillståndprocesser kommer således innebära ett ännu större tryck på både samebyars och Sametingets resurser för konsultationsdeltagande, men även resurser som egentligen behövs i andra områden. Otillräckliga resurser kan leda till att man inte hinner med konsultationer eller att man inte har möjlighet att informera sig om den specifika gruvetableringen inför en konsultation, vilket är vitalt för att kunna argumentera för dess påverkan på till exempel rennäringen. En levd effekt av problemrepresentationen blir därav uteblivna och/eller ineffektiva konsultationer.

Prioriteringsproblemet leder till svaga och vaga skrivningar om urfolks rättigheter. Lagtexten använder sig till exempel av vessleord upprepade gånger. Dessa är t.ex. ansvarsfulla, sund, omfattande, rättvisa, seriöst engagemang och är en del av den juridiska diskursen (Di Carlo, 2015). Vessleord är vaga och starkt beroende av kontext, och tolkning, vilket sällan sker objektivt (ibid., Li, 2017). Vidare används vessleord i juridiska dokument för att kringgå att göra sin position allt för rättfram (ibid.). Termerna som nämns ovan förtydligas eller definieras inte i CRMA, till skillnad från en mängd andra, framförallt tekniska, termer görs. I jämförelse med sametingets vägledande dokument för hur konsultation bör ske, som är ett utförligt dokument med tydliga riktlinjer som bland annat definierar termer som god anda, ger CRMA mycket vaga riktlinjer gällande urfolksrättigheter. Avsaknaden av internationellt erkända principer är ett tydligt exempel på att ursprungsfolk inte konsulterats i under lagens konstruktion, vilket Sametinget kritiserat Sverige och Finland för (Sametinget, 2023). Enligt konsultationslagen ska samer konsulteras i ärenden som har betydelse. Därav tycker jag att Sverige borde ha konsulterat samiska företrädare, eftersom gruvnäringen har stor påverkan på samisk kultur och mark.

Hade samer konsulterats i utvecklingen av CRMA hade det troligtvis varit större chans för att lyfta urfolks perspektiv på utvinning av SKR. Helene Fritzon, som röstade nej till inkludering av FPIC (SVT, 2024) sa i samma program som nämndes tidigare:

[...] Vi tycker att vi tar tillvara på samernas rättigheter på ett bra sätt genom att lyfta detta med dialog, samråd och konsultation. Och att man faktiskt på allvar ska ta hänsyn till det som är lokalbefolkningen, så det hoppas jag verkligen man gör [...] (SVT, 2024. 28:08)

Medan politiker anser att FPIC inte är ett måste för att garantera samers rättigheter, menar Sametinget att det är absolut nödvändigt. Detta tydliggör en av

prioriteringsproblemets diskursiva effekter, eftersom den diskursiva effekten belyser vilka perspektiv som tystas ned. Hade samiska företrädare fått delta i CRMA:s process hade akten kanske inkluderat starkare riktlinjer för urfolksrättigheter.

Urfolk ses som en del av prioriteringsproblemet. CRMA grupperar samtliga ursprungsbefolkningar världen över till en och samma kategori. Genom att kategorisera vissa människor till ursprungsbefolkningar innebär det att det finns människor som inte tillhör denna kategori. Detta är ett exempel på Foucaults "dividing practices" som ingår i WPR-metodologins femte fråga (Bacchi, 2009). Dividing practices ställer grupper mot varandra, vilket är användbart för makthållare. Valet att gruppera urfolk till en kategori kan jag förstå när det gäller ursprungsbefolkningar i tredje länder, eftersom det finns mer än 5000 urfolk globalt (Amnesty International Ltd, u.å). Däremot finns det bara ett i EU, det samiska folket (Tervo, Laukkanen and Kuosmanen, 2022). Det samiska folkets subjektposition blir därmed "endast" urfolk och inte EU-invånare som har egna specifika urfolksrättigheter.

Genom att tillämpa Bacchis metod kan vi se att detta kan göra att samerna faller in i subjektpositionen urfolk, och inte samer, vilket genererar en förståelse för den sociala världen utifrån ett generellt urfolksperspektiv. Det samiska folket blir därmed en del av den diskurs som förs runt ursprungsfolk inom EU och den diskurs som förs runt samer i Sverige osynliggörs. Om den samiska befolkningen identifierar sig med den diskurs som produceras genom CRMA, vilket innebär ett osynliggörande av samers rättigheter, kan detta påverka samers bild av sig själva och därmed deras rättigheter. Detta innebär att den subjektiverande effekten påverkar inställningen till rättigheter kring konsultation.

5.3 Vidare forskning

Kritiska och strategiska råmaterialers utvinning är ett högaktuellt och globalt ämne. Den förväntade efterfrågan kommer leda till ett ökande antal gruvetableringar med konsekvenser på samhällen och miljö.

Att göra en fullständig WPR-analys på förordningen skulle ge en djupare förståelse för ytterligare effekter på urfolk. Eftersom EU även vill se fler gruvor i tredjeländer behövs aktens effekter på andra urfolk också undersökas. Vidare skulle det vara intressant att undersöka hur kritiska teknologier som råmaterialen används för faktiskt är för mänskligheten och en hållbar värld.

6. Slutsats

I uppsatsen har följande begrepp och teorier använts för att svara på frågeställningen; Hur påverkar CRMA möjligheterna till konsultation för samer i Sverige? Konsultation, samråd, diskursen om kritikalitet, ekologisk modernisering samt diskursanalys och ramverket ”What’s the Problem Represented to be?”. Med hjälp av WPR identifierades fem olika problemrepresentationer, det ekonomiska, det teknologiska, prioritering- och klimatproblemet. Utifrån dessa diskuterades tystnader och begränsningar samt levda, diskursiva och subjektiverande effekter. EU:s förordning om kritiska råmaterial påverkar framförallt möjligheten till konsultation genom ett ökande antal tillståndsprocesser, som samiska företrädare saknar ekonomiska och mänskliga resurser till för att kunna delta vid på ett tillfredsställande sätt. CRMA i den svenska politiken leder till en viss ambivalens och oförståelse för samers rättigheter i relation till gruvnäringen som riskerar att göra konsultationer till symboliska processer utan verklig effekt. Den starka ovilja till att erkänna att naturresursexploatering, som gruvnäringen, äventyrar och bryter mot samers rättigheter kan leda till ytterligare kolonisering av samisk mark.

CRMA innebär inga nya riktlinjer för att garantera samers rättigheter till konsultation utan hänvisar endast till samråd. Således förlitar sig CRMA till viss del på att den nationella lagstiftningen tillgodoser urfolks rättigheter, varav den svenska kritiserats för att vara otillräcklig. Förordningen präglas av ett teknocentriskt synsätt och ekonomisk tillväxt, där miljö, natur och marginaliserade grupper prioriteras bort. Dessa föreställningar och värderingar är även en del av den svenska gruvnäringsspolitiken och riskerar att genomsyra mineralstrategin som ska presenteras under 2024.

Starkare urfolksrättigheter är ett självklart sätt att förbättra CRMAs påverkan. En förändring i vad som tillåts ses som kritiskt för människan skulle dock kunna medföra att industrier som tidigare legitimerat kolonisering av Sápmi inte längre har någon funktion. En sådan samhällsförändring legitimerar urfolkskunskap och kanske leder till ett samhälle som faktiskt är hållbart, på riktigt.

Referenser

- Allard, C. (2018) 'The Rationale for the Duty to Consult Indigenous Peoples: Comparative Reflections from Nordic and Canadian Legal Contexts,' *Arctic Review on Law and Politics*, 9, pp. 25–43.
<https://doi.org/10.23865/arctic.v9.729>.
- Allard, C. och Curran, D. (2021) 'Indigenous influence and engagement in mining permitting in British Columbia, Canada: lessons for Sweden and Norway?,' *Environmental Management*, 72(1), pp. 1–18.
<https://doi.org/10.1007/s00267-021-01536-0>.
- Amnesty International Ltd (u.å) 'Indigenous peoples' rights' Hämtad 14/4:
[Indigenous Peoples - Amnesty International](#)
- Amnesty International Ltd (2024) "The state of the world's human rights" ISBN: 978-0-86210-509-9 Index: POL 10/7200/2024
<https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/7200/2024/en/> [27/5-2024]
- Anesa, P (2007) "Vagueness and precision in contracts: a close relationship"
Linguistica e Filologia.
<https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=d321d59c846bba3e6066c90ac1deace96001b5ee>
- Ayuso, S., Rodríguez, A.M., García-Castro, R. och Ariño, A.M (2012) 'Maximizing stakeholders' interests,' *Business & Society*, 53(3), pp. 414–439. <https://doi.org/10.1177/0007650311433122>.
- Bacchi, C.L. (2009) Analysing policy: What's the problem represented to be? Frenchs Forest: Pearson Australia. ISBN: 978033985751
- Berg, M. (2024) 'The valuation of a mine – values, facts and contested notions of sustainability in the prospecting for new mines,' *Environmental Sociology*, pp. 1–14. <https://doi.org/10.1080/23251042.2024.2341612>.
- Berger, G., Flynn, A., Hines, F och Johns, R. (2010) 'Ecological Modernization as a basis for Environmental policy: Current environmental discourse and policy and the implications on environmental supply chain management,' *Innovation*, 14(1), pp. 55–72. <https://doi.org/10.1080/13511610125074>.
- Bergström, G och Boréus, K (red.) (2012) "Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys." Lund: Studentlitteratur. ISBN 9789144117928
- Betänkande 2021/22:KU4 "En konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket" Debatt om förslag 26 januari 2022 - Riksdagen

- Carolan, M.S. (2004) 'Ecological Modernization Theory: What about consumption?,' *Society & Natural Resources*, 17(3), pp. 247–260.
<https://doi.org/10.1080/0894120490270294>
- Cervantes, C.G (2022) “Varningen: Sverige rasar i globala mineralracet – tar 22 år att starta gruva” *Tidningen Näringslivet*, 10 november
<https://www.tn.se/hallbarhet/22761/varningen-sverige-rasar-i-globala-mineralracet-tar-22-ar-att-starta-gruva/> [27/5-2024]
- Creswell, John W., and J. David Creswell. (2018). 5th edition. *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage publications. ISBN: 1071817973
- CRM Alliance (no date). ‘What are Critical Raw Materials?,’ Hämtad 12/3-2024 från <https://www.crmalliance.eu/critical-raw-materials>.
- Di Carlo, G.S. (2015) “Weasel words” in legal and diplomatic discourse: vague nouns and phrases in UN resolutions relating to the Second Gulf War,' *International Journal for the Semiotics of Law*, 28(3), pp. 559–576.
<https://doi.org/10.1007/s11196-015-9406-0>.
- Eilu, P., Bjerkgård, T., Franzson, H., Gautneb, H., Häkkinen, T., Jonsson, E., Keiding, J.K., Pokki, J., Raaness, A., Reginiussen, H., Róbertsdóttir, B.G., Rosa, D., Sadeghi, M., Sandstad, J.S., Stendal, H., Þórhallsson, E.R. och Törmänen T. (2021a) The Nordic supply potential of critical metals and minerals for a Green Energy Transition. *Nordic Innovation Report*. ISBN 978-82-8277-115-3 (digital publication), ISBN 978-82-8277-114-6 (printed). Online: <https://www.nordicinnovation.org/2021/nordic-supply-potential-critical-metals-and-minerals-green-energy-transition>
- Eilu, P., Bjerkgård, T., Franzson, H., Gautneb, H., Häkkinen, T., Jonsson, E., Keiding, J.K., Pokki, J., Raaness, A., Reginiussen, H., Róbertsdóttir, B.G., Rosa, D., Sadeghi, M., Sandstad, J.S., Stendal, H., Þórhallsson, E.R. och Törmänen T. (2021b) Locations of deposits with known critical raw material resources and areas with known or assumed potential for additional CRM resources in the Nordic countries. [Illustration] [The Nordic supply potential of critical metals and minerals for a Green Energy Transition \(diva-portal.org\)](https://diva-portal.org) (CC BY 4.0 DEED) [13/4-2024]
- England, K.V.L. (1994) 'Getting personal: Reflexivity, positionality, and feminist research*,' *the Professional Geographer/Professional Geographer*, 46(1), pp. 80–89. <https://doi.org/10.1111/j.0033-0124.1994.00080.x>.
- Eriksson, S (2022) ”Sameby om gruvstrid: Vi är de stora förlorarna” Svenska Dagbladet 3 december [Sameby om gruvstrid: Vi är de stora förlorarna | SvD](https://www.svd.se/sameby-om-gruvstrid-vi-ar-de-stora-forlorarna) [20/5-2024]
- European Commission (u.å) “How EU policy is decided” https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/law/how-eu-policy-decided_en [4/5-2024]
- European Commission, Directorate-General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs, Grohol, M., Veeh, C. (2023a) Study on the

- critical raw materials for the EU 2023 : final report. *Publications Office of the European Union*. <https://data.europa.eu/doi/10.2873/725585>
- European Commission, Joint Research Centre, Carrara, S., Bobba, S., Blagoeva, D. et al.(2023b) ‘Supply chain analysis and material demand forecast in strategic technologies and sectors in the EU: a foresight study,’ *Publications Office of the European Union*.
<https://data.europa.eu/doi/10.2760/386650>
- Europeiska kommissionen, Generaldirektoratet för inre marknaden, industri, entreprenörskap samt små och medelstora företag, (2021) Principer för hållbara råvaror i EU. *Europeiska unionens publikationsbyrå*.
<https://data.europa.eu/doi/10.2873/487439>
- European Environmental Bureau [EEB] (2023) “Open Letter to the European Union” Joint Publication, 17 juli <https://eeb.org/wp-content/uploads/2023/07/EN-Global-Justice-Letter.pdf> [27/5-2024]
- Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) 2024/1252 av den 11 april 2024 om inrättande av en ram för säkerhetsställande och hållbar försörjning av kritiska råmaterial och om ändring av förordningarna (EU) nr 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1724 och (EU) 2019/1020 (OJ L, 2024/1252, 3.5.2024, ELI) <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1252/oj>
- Europeiska Unionens Publikationsbyrå (2021) ‘Förordning’ [Förordning - EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1153/oj)
- Food and Agriculture Organization of the United Nations [FAO] (u.å) “Indigenous Peoples: Free, Prior and Informed Consent”
<https://www.fao.org/indigenous-peoples/our-pillars/fpic/en/> [26/5-2024]
- Fraussen, B., Albareda, A. and Braun, C. (2020) 'Conceptualizing consultation approaches: identifying combinations of consultation tools and analyzing their implications for stakeholder diversity,' *Policy Sciences*, 53(3), pp. 473–493. <https://doi.org/10.1007/s11077-020-09382-3>.
- George, D.R., Kuiken, T. and Delborne, J.A. (2019) 'Articulating ‘free, prior and informed consent’ (FPIC) for engineered gene drives,' *Proceedings - Royal Society. Biological Sciences/Proceedings - Royal Society. Biological Sciences*, 286(1917), p. 20191484.
<https://doi.org/10.1098/rspb.2019.1484>.
- Hajer, M.A (1995) The politics of Environmental Discourse: Ecological modernization and the policy process. *Clarendon Press*. ISBN: 9780198279693
- Hool, A., Helbig, C. and Wierink, G. (2023) 'Challenges and opportunities of the European Critical Raw Materials Act,' *Mineral Economics* [Preprint].
<https://doi.org/10.1007/s13563-023-00394-y>.
- Imoro, A.Z., Hlordze, B.G.R., Duwiejuah, A.B., Abukari, A., Alidu, M.S., Acheampong, A.N. och Imoro, A.Z. (2022) 'Indigenous technologies: knowledge and practices for sustainable development,' in *Elsevier eBooks*, pp. 593–612. <https://doi.org/10.1016/b978-0-323-91603-5.00013-0>.

- Junka-Aikio, L., Nyyssönen, J. and Lehtola, V.-P. (2023) *Sámi Research in transition: Knowledge, Politics and Social Change*. Routledge.
- Jørgensen, M. and Phillips, L. (2002) *Discourse Analysis as Theory and method*. <https://doi.org/10.4135/9781849208871>
- Karlsson, T., Olevi, J. och Fröber, J. (2023) "Här ställs kampen om samebyns framtid på sin spets" Svenska Dagbladet 30 december [Ny gruvlag kan bli slutet för Gabna sameby utanför Kiruna - DN.se](#) [15/5-2024]
- Kommunikation 2019/640 Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions: The European Green Deal (COM) 2019/640 final av den 11 december 2019 [EUR-Lex - 52019DC0640 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)
- Kommunikation 2024/3209 Communication from the Commission: Guidance Note concerning certain provisions of Regulation (EU) 2024/795 establishing the Strategic Technologies for Europe Platform (STEP) av den 8 maj 2024 (OJ C, C/2024/3209, 13.5.2024, ELI) <http://data.europa.eu/eli/C/2024/3209/oj>
- Kujala, J., Sachs, S., Leinonen, H., Heikkinen, A. och Laude, D. (2022) 'Stakeholder engagement: past, present, and future,' *Business & Society*, 61(5), pp. 1136–1196. <https://doi.org/10.1177/00076503211066595>.
- Larsen, R.K., Staffansson, J., Omma, I och O'Faircheallaigh, C. (2024) 'Negotiated agreements and Sámi Reindeer Herding in Sweden: Evaluating Outcomes,' *Society & Natural Resources*, pp. 1–19. <https://doi.org/10.1080/08941920.2024.2321874>.
- Larsen, P.B. and Gilbert, J. (2020) 'Indigenous rights and ILO Convention 169: learning from the past and challenging the future,' *International Journal of Human Rights/the International Journal of Human Rights*, 24(2–3), pp. 83–93. <https://doi.org/10.1080/13642987.2019.1677615>.
- Li, S. (2017) 'A corpus-based study of vague language in legislative texts: Strategic use of vague terms,' *English for Specific Purposes*, 45, pp. 98–109. <https://doi.org/10.1016/j.esp.2016.10.001>.
- Mancini, L., Benini, L. and Sala, S. (2016a) 'Characterization of raw materials based on supply risk indicators for Europe,' *the International Journal of Life Cycle Assessment*, 23(3), pp. 726–738. <https://doi.org/10.1007/s11367-016-1137-2>.
- Mancini, L., Benini, L. and Sala, S. (2016b) An example of resource prioritization based on the adaptation of the Maslow pyramid of human needs [Illustration] [Figure 1 | Characterization of raw materials based on supply risk indicators for Europe | The International Journal of Life Cycle Assessment \(springer.com\)](#) (CC BY 4.0 DEED) [13/4-2024]
- Manhart, A., Vogt, R., Priester, M., Dehoust, G., Auberger, A., Blepp, M., Dolega, P., Kämper, C., Giegrich, J., Schmidt, G. och Kosmol, J. (2018) 'The environmental criticality of primary raw materials – A new methodology to assess global environmental hazard potentials of minerals and metals

- from mining,' *Mineral Economics*, 32(1), pp. 91–107.
<https://doi.org/10.1007/s13563-018-0160-0>
- McGee, P. (2018) 'Vague language as a means of avoiding controversy,' *Training, Language and Culture*, 2(2), pp. 40–54.
<https://doi.org/10.29366/2018tlc.2.2.3>.
- Meadows, J., Annandale, M. and Ota, L. (2019) 'Indigenous Peoples' participation in sustainability standards for extractives,' *Land Use Policy*, 88, p. 104118. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2019.104118>.
- Muralikrishna, I.V. and Manickam, V. (2017) 'Industrial wastewater treatment technologies, recycling, and reuse,' in *Elsevier eBooks*, pp. 295–336.
<https://doi.org/10.1016/b978-0-12-811989-1.00013-0>.
- Muthu, S.S. (2020) 'Ways of measuring the environmental impact of textile processing,' in *Elsevier eBooks*, pp. 33–56. <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-819783-7.00002-8>.
- Mörkenstam, U. (2019) 'Organised hypocrisy? The implementation of the international indigenous rights regime in Sweden,' *International Journal of Human Rights/the International Journal of Human Rights*, 23(10), pp. 1718–1741. <https://doi.org/10.1080/13642987.2019.1629907>.
- Nichols, T. (2020) 'United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples (2007),' in *Springer eBooks*, pp. 10866–10869.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-30018-0_30.
- Normann, S. (2020) 'Green colonialism in the Nordic context: Exploring Southern Saami representations of wind energy development,' *Journal of Community Psychology*, 49(1), pp. 77–94.
<https://doi.org/10.1002/jcop.22422>.
- Owen, J.R. and Kemp, D. (2014) '“Free prior and informed consent”, social complexity and the mining industry: Establishing a knowledge base,' *Resources Policy*, 41, pp. 91–100.
<https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2014.03.006>.
- Paré, M. and Chong, T. (2017) 'Human rights violations and Canadian mining companies: exploring access to justice in relation to children's rights,' *International Journal of Human Rights/the International Journal of Human Rights*, 21(7), pp. 908–932.
<https://doi.org/10.1080/13642987.2017.1319819>.
- Polimeni, J.M. and Polimeni, R.I. (2006) 'Jevons' Paradox and the myth of technological liberation,' *Ecological Complexity*, 3(4), pp. 344–353.
<https://doi.org/10.1016/j.ecocom.2007.02.008>.
- Raitio, K., Allard, C. and Lawrence, R. (2020) 'Mineral extraction in Swedish Sápmi: The regulatory gap between Sami rights and Sweden's mining permitting practices,' *Land Use Policy*, 99, p. 105001.
<https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.105001>.
- Reed, M.S. (2008) 'Stakeholder participation for environmental management: A literature review,' *Biological Conservation*, 141(10), pp. 2417–2431.
<https://doi.org/10.1016/j.biocon.2008.07.014>.

- Regeringen (2024) <https://www.regeringen.se/artiklar/2024/03/sverige--stolt-gruvnation-i-over-tusen-ar/>
- Regeringskansliet (2018) "Vad är mänskliga rättigheter?" 20 mars
<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/fakta-om-manskliga-rattigheter/vad-ar-manskliga-rattigheter/>
[27/5-2024]
- Riksdagen (2023) EU:s lagar och regler. [EU:s lagar och regler | Sveriges riksdag \(riksdagen.se\)](https://www.riksdagen.se)
- Salman, D.M. (2019) 'Technocentrism and ecocentrism,' *Bussecon Review of Social Sciences*, 1(1), pp. 13–23. <https://doi.org/10.36096/brss.v1i1.98>.
- Sameradion (2023a) "Busch om markkonflikter: Tar frågan på väldigt stort allvar". [Radioprogram]. Sveriges Radio, 13 januari.
<https://sverigesradio.se/artikel/busch-om-markkonflikter-tar-fragan-pa-valdigt-stort-allvar> [23/4-2024]
- Sameradion (2023b) "Här är samebyarna med flest markprocesser"
[Radioprogram] Sveriges Radio, 20 december [Här är samebyarna med flest markprocesser - Sameradion | Sveriges Radio](https://sverigesradio.se/artikel/har-ar-samebyarna-med-flest-markprocesser-sameradion) [10/5-2024]
- Sameradion (2023c) "Sametingets brådskande skrivelse till EU – påminner om FPIC" [Radioprogram] Sveriges Radio, 13 november [Sametingets brådskande skrivelse till EU – påminner om FPIC - Sameradion | Sveriges Radio](https://sverigesradio.se/artikel/sametingets-bradskande-skrivelse-till-eu-paminner-om-fpic-sameradion) [22/4-2024]
- Sameradion (2024a) "Gabna fruktar förlorat bete och vattenutsläpp". Sveriges Radio, 12 februari, <https://sverigesradio.se/artikel/gabna-fruktar-forlorat-bete-och-vattenutslapp> [25/4-2024]
- Sameradion (2024b) "Så tacklar Sorsele kommun de nya kraven på konsultation"
[Radioprogram] Sveriges Radio, 24 april
<https://sverigesradio.se/artikel/sa-tacklar-sorsele-kommun-de-nya-kraven-pa-konsultation> [5/5-2024]
- Sametinget (2014) "Sametingets syn på mineraler och gruvor i Sápmi"
- Sametinget (2023) 'Critical Raw Materials Act: Sweden and Finland violate EU agreements and obligations towards the Sami people' Hämtad 6/4-2024
[185964 \(sametinget.se\)](https://sametinget.se/185964)
- Sametinget., Länsstyrelsen Stockholm (2020) "Nationella minoriteter: Delaktighet – inflytande - samråd" ISBN: 9789179370268
- Sametingets kansli (2024) "Konsultation med Sametinget – vägledning för kommuner och regioner" Version 1, Dnr 1.4.2-2022-346, Sametinget.
- Schellens, M.K. and Gísladóttir, J. (2018) 'Critical Natural Resources: Challenging the current discourse and proposal for a holistic definition,' *Resources*, 7(4), p. 79. <https://doi.org/10.3390/resources7040079>.
- SFS 2009:724 "Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk"
Kulturdepartementet
- SFS 2022:69 "Lagen om konsultation i frågor som rör det samiska folket"
Kulturdepartementet

- SIM2 KU Leuven (2024) "Mini-documentary – The Sami Perspective (Storyrunner production in collaboration with SIM2 KU Leuven)" [Dokumentärserie] SIM2 KU Leuven, 22 februari [Mini-documentary – The Sami Perspective \(Storyrunner production in collaboration with SIM2 KU Leuven\) on Vimeo](#) [19/5-2024]
- Skr. 2023/24:59 "Regeringens klimathandlingsplan – hela vägen till nettonoll" Klimat- och näringslivsdepartementet
- Sunesson, A (2021) "Karta över samebyar" [Illustration] [Karta över samebyar i Sverige - Samer.se](#) [10/4-2024] Används med upphovspersonens tillstånd
- Sveriges Geologiska Undersökning [SGU] (2023a) "Regeringen gör stora satsningar på SGU" <https://www.sgu.se/om-sgu/nyheter/2023/december/regeringen-gor-stora-satsningar-pa-sgu/> [22/4-2024]
- Sveriges Geologiska Undersökning [SGU] (2023b) "Kritiska och strategiska råvaror" <https://www.sgu.se/mineralnaring/kritiska-ravaror/> [20/4-2024]
- SVT (2024) "EU-val 2024: Toppkandidaterna" Sveriges Television, 15 maj [EU-val 2024: Toppkandidaterna – Ons 15 maj 20:00 | SVT Play](#) [28/5-2024]
- SVT Sápmi (2024) 'Ny konsultationslag ger inflytande som Sametinget kanske inte får utnyttja' [TV-program] Sveriges Television, 1 mars [Ny konsultationslag ger inflytande som Sametinget kanske inte kan utnyttja | SVT Nyheter](#) [20/5-2024]
- Swepston, L. (2020) 'Progress through supervision of Convention No. 169,' *International Journal of Human Rights/the International Journal of Human Rights*, 24(2–3), pp. 112–126. <https://doi.org/10.1080/13642987.2019.1702529>
- Systemskiftet (2022) "Samerådets vice president Åsa Larsson Blind: Omställningen måste vara rättvis" [Podcast] Greenpeace, 1 april <https://shows.acast.com/systemskiftet/episodes/sameradets-vice-president-asa-larsson-blind> [12/4-2024]
- Teorell, Jan & Torsten Svensson 2007: *Att fråga och att svara. Samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber.
- Tervo, H., Laukkanen, E. and Kuosmanen, L. (2022) 'The cultural meaning of Sámi language, costume, and food to the Sámi, from the perspective of well-being,' *International Journal of Circumpolar Health*, 81(1). <https://doi.org/10.1080/22423982.2022.2133349>.
- Townsend, L. and Townsend, D.L. (2020) 'Consultation, consent, and the silencing of Indigenous communities,' *Journal of Applied Philosophy*, 37(5), pp. 781–798. <https://doi.org/10.1111/japp.12438>.
- United Nations (2007) United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples [UNDRIP] 61/295
- Wallberg, P (2022) "Ny gruva väger mer än rennäring för regeringen" Aftonbladet 22 mars [Ny gruva väger mer än rennäring för regeringen \(aftonbladet.se\)](#) [20/5-2024]

- Washington, H., Taylor, B., Kopnina, H., Cryer, P och Piccolo, J (2017) 'Why ecocentrism is the key pathway to sustainability' *The Ecological Citizen* 1: 35-41
- Weber, E., Rydenfalk, D., Eklund, N., Digitala instatsstyrkan, Sameradion och SVT Sápmi (2017) "Omfattande exploatering på rennäringens viktigaste marker" Sveriges Television [Omfattande exploatering på rennäringens viktigaste marker | SVT Nyheter](#) [15/5-2024]
- Whyte, P. and Lamberton, G. (2020) 'Conceptualising sustainability using a cognitive mapping method,' *Sustainability*, 12(5), p. 1977.
<https://doi.org/10.3390/su12051977>.
- Xiong, Y., Guo, H., Nor, D., Song, A och Dai, L. (2023) 'Mineral resources depletion, environmental degradation, and exploitation of natural resources: COVID-19 aftereffects,' *Resources Policy*, 85, p. 103907.
<https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2023.103907>.
- Österlin, C. and Raitio, K. (2020) 'Fragmented Landscapes and Planscapes—The double pressure of increasing natural resource exploitation on Indigenous Sámi lands in northern Sweden,' *Resources*, 9(9), p. 104.
<https://doi.org/10.3390/resources9090104>.

Tack

Jag vill rikta ett stort tack mot mina studiekamrater för pepp och inspiration. Jag vill även tacka min partner som stöttat när självförtroendet sviktat och kommit med middag vid sena nätter i biblioteket. Slutligen vill jag tacka min handledare Patrik Oscarsson för utförliga kommentarer och givande diskussioner. Tack!

Bilaga 1

Metodologi för kritiska råmaterial

Ekvationens syfte	Ekvation	Teckenförklaring
<p>Ekonomisk betydelse (EI) av råmaterialet</p>	$EI = \sum_s (A_s * Q_s) * SI_{EI}$	<p>s = ekonomins Nace-sektorer (tvåsiffrig nivå)</p> <p>As = andelen slutanvändning av det bedömda råmaterialet i en Nace-sektor (tvåsiffrig nivå), (med hjälp av unionsvärden om sådana finns tillgängliga, i annat fall globala andelar)</p> <p>Qs = mervärdet som tillförs i den relevanta Nace-sektorn (tvåsiffrig nivå), som en del av den totala ekonomin)</p> <p>SI_{EI} = substitutionsindex för den ekonomiska betydelsen</p>
<p>Substitutionsindex för den ekonomiska betydelsen (SIEI) av råmaterialet</p>	$SI_{EI} = \sum_i \sum_a SPP_{i,a;EI} * Sub_share_{i,a} * S$	<p>i = enskilt substitutionsråmaterial</p> <p>a = enskilt användningsområde för råmaterialet</p> <p>SPP_{i,a; EI} = parametern för</p>

		<p>prestanda av ekonomisk betydelse för varje ersättningsmaterial, i, jämfört med det bedömda råmaterialet, baserat på teknisk prestanda, inklusive funktionalitet, och kostnadsprestanda, för varje tillämpning a</p> <p>$share_a$ ($andel_a$) = andelen råmaterial i en tillämpning för slutanvändning</p> <p>$sub_share_{i,a}$ ($underandel_{i,a}$) = underdelen för varje substitutionsråmaterial inom varje tillämpning</p>
<p>Försörjningsrisk (SR) av råmaterialet</p>	$SR = \left[(HHI_{WGI,t_c})_{GS} * \frac{IR}{2} + (HHI_{WGI,t_c})_{EU_sourcing} * \left(1 - \frac{IR}{2}\right) \right] * (1 - EOL)$	<p>GS = globala årliga produktionen av det bedömda råmaterialet</p> <p>$EU_sourcing$ = den faktiska anskaffningen av leveranser till unionen. Dvs. Unionens inhemska produktion plus import till unionen från tredjeländer eller från utomeuropeiska länder eller territorier</p> <p>HHI = Herfindahl-Hirschman-indexet (används som mått på försörjningskoncentration mellan länder)</p> <p>WGI = index som grundas på Världsbankens uppskalade</p>

		<p>internationella indikatorer för styrning (som används som mått på ett lands styrformer)</p> <p>t_c = handelsparameter för justering av WGI, som fastställs med ett beaktande av ett lands, c, eventuella exportavgifter (eventuellt mildrande genom ett gällande handelsavtal), fysiska exportkvoter eller exportförbud</p> <p>EoL_{RIR} = den ingående materialåtervinningsgraden i slutet av livscykeln, dvs. Andelen tillfört sekundärt råmaterial (material återvunnet från skrot) i förhållande till allt tillfört råmaterial (primärt och sekundärt)</p> <p>SI_{SR} = substitutionsindex för försörjningsrisk</p> <p>IR = importberoende</p>
Importberoende (IR) av råmaterial	$IR = \max\left\{0; \frac{Import - Export}{DomesticProduction + Import - Export}\right\}$	
Herfindahl-Hirschman Index (HHIWGI) av råmaterialet	$HHI_{WGI,t_c} = \sum_c (S_c)^2 * WGI_c * t_c$	<p>c = länder som levererar det bedömda råmaterialet</p> <p>S_c = landet c:s andel av försörjning (GS eller EU:s försörjning) av</p>

		<p>det bedömda råmaterialet</p> <p>WGI_c = index för landet c som grundas på Världsbankens uppskalade internationella indikatorer för styrning</p> <p>tc = ett lands handelsparameter för justering av WGI, vilket fastställs med hänsyn tagen till landets, c, eventuella exportavgifter (eventuellt mildrade genom ett gällande handelsavtal), fysiska exportkvoter eller exportförbud.</p>
<p>Substitutionsindex för försörjningsrisk (SISR) av råmaterialvaran</p>	$SI_{SR} = \sum_i \sum_a SPP_{i,SR} * Sub_share_{i,a} * Share_a$	<p>i = enskilt substitutionsråmaterial</p> <p>a = enskilt användningsområde för råmaterialet</p> <p>$SPP_{i,SR}$ = parameter för försörjningsrisk för varje ersättningsmaterial, i, baserat på dess globala produktion, kritikalitet och ekonomiska betydelse (primärprodukt, samprodukt, biprodukt)</p> <p>$share_a$ (andel$_a$) = andel kandidatmaterial i en tillämpning för slutanvändning</p>

		$sub_share_{i,a}$ ($underandeli_{i,a}$) = underandel för varje substitutionsråmaterial inom varje tillämpning
--	--	--

Bilaga 2

Metodologi för strategiska råmaterial

Ekvationens syfte	Ekvation	Teckenförklaring
Förutspådd efterfrågetillväxt ($DF/C, \tau$) av råmaterialet	$D_{F/C, \tau} = \frac{DF_{\tau}}{GS_{\tau_0}}$	DF_{τ} = globala årliga förutspådda efterfrågan på ett råmaterial år τ GS_{τ_0} = globala årsproduktionen av ett råmaterial under en referensperiod τ_0

Bilaga 3

Strategiska och kritiska råmaterials användningsområden:

Material:	Kritiskt:	Strategiskt:	Användningsområde :
Antimon	Ja		Flamskyddsmedel, försvarsanvändning, bly-syra batterier
Arsenik	Ja		Halvledare, legeringar
Bauxit/aluminiumoxid/aluminium	Ja	Ja	Lättkonstruktioner, High-tech engineering
Baryt	Ja		Medicinsk- och kemisk användning, strålskydd
Beryllium	Ja		Elektronik och kommunikationsutrustning, bil, flyg/rymd och försvarskomponenter
Vismut	Ja	Ja	Läkemedel, medicinsk användning, legeringar med låg smältpunkt, raketdrivmedel
Bor – metallurgisk kvalitet		Ja	
Bor	Ja		Högpresterande glas, gödningsmedel, permanentmagneter

Kobolt	Ja	Ja	Batterier, superlegeringar, katalysatorer, magneter
Kokskol	Ja		Koks för stål, kolfiber, batterielektroder
Koppar	Ja	Ja	Elektrisk infrastruktur
Fältspat	Ja		Glas, fiberglas, keramik
Flusspat	Ja		Stål, aluminium och järnproduktion, kylning, luftkonditionering samt annan metallurgi
Gallium	Ja	Ja	Halvledare, solceller
Germanium	Ja	Ja	Fiber- och infrarödoptik, solcellsatelliter, Katalysatoröverförings polymerisation
Hafnium	Ja		Superlegeringar, styrcylindrar inom kärnkraft
Helium	Ja		Kontrollerad atmosfär, halvledare, Magnetresonanstomografi
Tunga sällsynta jordartsmetaller (REE)	Ja		Permanentmagneter för elektroniska motorer och generatorer, fosfor inom belysning
Lätta sällsynta jordartsmetaller (REE)			Katalysatorer, batterier, glas, keramik
Lithium	Ja		Batterier, glas, keramik, stål och aluminiummetallurgi

Lithium batterikvalitet	–		Ja	
Magnesium		Ja		Lättviktslegeringar för fordon, elektronik, förpackning eller konstruktion, avsvavningsmedel inom stålproduktion
Magnesiummetall			Ja	
Mangan		Ja		Stålproduktion, batterier
Mangan batterikvalitet	–		Ja	
Grafit		Ja		Batterier, eldfasta material inom stålproduktion
Grafit batterikvalitet	–		Ja	
Nickel batterikvalitet	–	Ja	Ja	Batterier, stålproduktion, fordon
Niob		Ja		Höghållfast stål och superlegeringar för transport och infrastruktur, användning inom high-tech
Fosforit		Ja		Mineralgödningsmedel, fosfor, föreningar
Fosfor		Ja		Kemiska och försvarsområden
Platinagruppens metaller (PMG)		Ja	Ja	Kemiska- och fordonskatalysatorer, bränsleceller, elektronisk användning
Sällsynta jordartsmetaller (REE) för			Ja	

permanentmagneter (Nd, Pr, Tb, Dy, Gd, Sm, Se)			
Skandium	Ja		Bränsleceller med fastoxid, lågviktslegeringar
Kiselmetall		Ja	Halvledare, fotovoltaik, elektroniska komponenter, silikoner
Strontium	Ja		Keramiska magneter, aluminiumlegeringar , medicinska områden, pyroteknik
Tantal	Ja		Kondensatorer för elektronik, superlegeringar
Titanmetall	Ja	Ja	Lågvikts höghållfast legeringar, medicinska områden
Volfram	Ja	Ja	Legeringar för aeronautik, försvar etc, verktyg för kvarnar och gruvor
Vanadin	Ja		Höghållfasta låglegeringar för aeronautik, kärnkraft, etc, kemiska katalysatorer

(European Commission 2023b, bilaga 1)

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.